

OSMANLI'DA DÜELLO: SINIRI İHLÂL ETMEYE KALKIŞANLAR*

Hayrettin PINAR** - Aynur ASGAROVA PINAR***

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nun, 19.yüzyıldaki hikâyesinin Avrupa'nın eşliğinde kayda geçirildiği söylenebilir. 18.yüzyılın sonunda ordunun modernleşmesi ile perdeleri açılan Osmanlı reform macerası, zamanla hayatın hemen her tarafına doğru genişlemek zorunda kalmıştır. Reform ya da Avrupa ile aradaki mesafeyi kapatma çabası, doğal olarak maddi alanda yapılan yeniliklerin yanı sıra gündelik yaşamı tarif eden değerler dünyasını da Avrupa terminolojisinin etkilerine açık hale getirmiştir. Yeni bir tanıma kavuşan onur anlayışı, Avrupa kültürünün soyut konuları da kapsayacak biçimde Osmanlı birikimini dönüştürdüğünü gösteren ilginç başlıklardan biridir. Avrupa'dan ithal edilen kırılğan onur anlayışı, incinen gururun veya onurun tamiri için hukuk dışı bir metot olarak yine Avrupa'ya ait bir cezalandırma biçimi olan düelloyu da imparatorluk coğrafyasına tanıtmıştır. Yeni bir içerik ve anlam çözümlemesine tabi tutulan onur anlayışının bir sonucu olarak Osmanlı sınırları içinde yaşayanlar tarafından da düello sık olmasa da hatırlanan bir uygulama olmuştur. Aynı şekilde kendi hukukunu coğrafyasında yaşayanlara kabul ettirme iddiasında olan Osmanlı yöneticileri de düello girişimlerine karşı en baştan itibaren yasaklayıcı ve engelleyici davranmaya özen göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: *Modernleşme, adalet, onur, cezalandırma, düello*

Abstract

The Duel Among the Ottomans: The Persons Trying to Force The Limits

The 19th century story of the Ottoman Empire has been accomplished under the eye-witness of Europe. The modernisation of the Empire which begins through the ends of the 18th century solely has been concentrated on the military contents. On the other hand this adventure has expanded

---

* Yunanca gazetelerin temini ve tercümesinde yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarımız Dr. Öğr. Üyesi Nilgün Elam ve Maria Nitishli'ye teşekkür ederiz.

** Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü/Eskişehir. E-Posta: hapinar@ogu.edu.tr ORCID: 0000-0002-7261-2394

*** Öğr. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü/Eskişehir. E-Posta: aynuraskerovapinar@gmail.com. ORCID: 0000-0003-2273-5270 (Makale Gönderim Tarihi: 01.09.2020 - Makale Kabul Tarihi: 02.10.2020)

through all categories of life in time. The Ottoman reform movement has transformed the concepts of daily life and its codes and definitions has been very open to the European epistemology. In this sense the concept of honour and its transformation is very interesting. The new imported concept of honour and its sensitive character was resulted in a new method called as *duel* which was an infra-judicial method of punishment. Although this European style of punishment was not highly accepted by the people living in the Empire, the duel has been rarely adopted as a method of punishment. Nevertheless the judicial organisation of the Ottoman Empire has followed the attempts of duelling and tried to ban and prevent this kind of infra-judicial ways of punishment. That is to say the Ottoman Empire has been very careful about duelling which implies the presence of an illegal method of punishment.

Keywords: *Modernisation, justice, honour, punishment, duel*

*Ruhum Tanrı'ya, Gönlüm kadına,
Can borcum vatana ama onurum hiç kimseye.¹
General Kornilov*

Giriş

Bir kavram ya da duygu olarak onur, kişinin kendine değer vermesiyle ilgili gibi görünür ve bu haliyle aslında bireysel bir içeriğe sahiptir. Ancak değerli olmak ile değer görmek arasında kaçınılmaz bir ilişki söz konusudur. Diğer bir deyişle kişinin onuru, kendine verdiği değer kadar başkaları tarafından da değer görmesi ile yakından ilgilidir. Böylece başlangıçta kişisel bir zemin üzerine inşa edilen onur anlayışı, değer görmek fiili ile birleşince kamusal bir kimlik kazanır. Onur kavramı, kamusal bir kimlik kazandığı an, doğal olarak hukukî bir zemine de kavuşmuş olur. Bu noktadan itibaren kişinin onuruna dönük her türlü tahrik ya da tehdit, suç anlamına gelir ve bu sınır aşıldığında cezai müeyyide de kaçınılmaz olacaktır.

Devletin varlığını dayandırdığı sözleşmenin kaynağında, vatandaşın her türlü tehditten uzak tutulması yükümlülüğü bulunur. Bu meşru çerçevede devleti, adalet dağıtma görevi ile baş başa bırakır. Dolayısıyla devletin - ilahî ya da seküler bir temele dayanan- bu meşru sözleşmenin gereğini yerine getirememesi, adaletin dağıtımının gözden geçirilmesi ile sonuçlanacaktır. Kişinin, devletten koruma ve dokunulmazlık talep ettiği geniş repertuarın içinde gururuna dönük bir hassasiyetin bulunduğunu söylemek yanlış sayılmaz. Bu nazik sınırın ihlâl edilmesi halinde vatandaş, devletten çizgiyi eski haline getirmesini ister. Can sıkıcı bir talep gibi görünse de devletin, bu arzunun farkında olduğunu göstermesi ve cevap vereceğini ispat etmesi gerekir. Çünkü vatandaşın, bu görevin yerine getirilmediğine inandığı andan itibaren hukuk dışı formüllere müracaat etmesi, meşru olmasa bile zorunlu bir tepki haline gelecektir.²

Avrupa'da, yüz yıldan uzun sürecek mezhep savaşları devleti, asayişin teminatı olma mecburiyetinden uzaklaştıracaktır.³ Böylece devletin terk ettiği bu alan, bireylerin

¹ (Miziev 2008, s. 29)

² Avrupa hukuk birikiminin temel kaynakları arasında yer alan Germen mirasında, meşru yargının dışında kalan hukuk dışı (*infrajudicial*) bir adalet dağıtma geleneği mevcuttur. (Ruff 2011, s. 92)

³ Aslında Avrupa'da, devletin asayiş sağlama görevini yerine getirememesi, Ortaçağlarda başlayıp neredeyse 17.yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiştir. Bu uzun asırlar boyunca Avrupalı bir

eline geçecektir. Nitekim Avrupa insanı, kişiliğine dönük her türlü saldırıya, ortaçağlarda icat ettiği bir yöntemi yeniden hatırlayarak cevap verecektir. Kişiliklerine ya da onurlarına yönelik olduğuna inandıkları her türlü tecavüzü, hayatlarını bahis masasına sürerek yani *düello* ederek çözmeye çalışacaklardır.⁴

Düello, ortaçağlarda etkin biçimde kullanılan *adli düellonun*, ciddi bir değişim ve dönüşüme tâbi tutularak modern zamanlara uyarlanmasıydı. Adli düello, dövüşle yargılama geleneğinden filizlenen ve özellikle aristokratlar arasında imzalanan sözleşme ile resmî bir kimliğe kavuşan usuldü.⁵ Dolayısıyla adli düellonun, başlangıçta yalnızca aristokrasi ile sınırlı kaldığını söylemek yanlış sayılmaz. Mesela 17.yüzyılın ilk çeyreğinde her dört asilzadeden birisi, hayatını düelloda kaybetme tehlikesi taşıyordu ve ancak zamanla sıradan halk için de onurunu savunmak temel bir kaygı haline dönüştü ve düello, bütün sınıflara doğru genişledi⁶. Kısacası aristokrasinin tarzı, sınırlı sayılamayacak bir toplumsal iltifat ile karşılaşılıyordu. Fakat aristokratik üslubun bir parçası olarak düello, yeniçağ ile uyumlu bir uygulama olmaktan hayli uzaktı. Çünkü Avrupa'da, 17.yüzyılın başlarından itibaren modern devletin inşa sürecine şahit olunacaktı. Yeni devletin en ayırıcı vasıflarından biri ise homojen ve bütün tebaayı kapsayacak bir adli sistematik kurma niyeti idi.

Fransa'da, XIII. Louis ve başbakanı Kardinal Richelieu ile başlayan modern devleti inşa etme süreci, burjuvaziyi popüler hale getirdikçe aristokratik modalar da tasfiye sürecine girecekti. Nitekim 1643'te yayınladığı bir fermanla XIII. Louis, 1602'den beri Fransa'da yasa dışı ilan edilen düelloyu son derece ağır sözlerle eleştiriyordu. Kral düelloyu, Tanrı'ya ve kendisine karşı isyan anlamına gelen *iğrenç* bir suç olarak nitelendiriyordu⁷. İtaat edilmesi gereken makamların, Tanrı ve Kral ile sınırlandırılması, yüzlerce yıldan beri iktidarın ortağı olan aristokrasinin hizaya getirilmesi anlamını taşıyordu. Devlet tek aktör olarak sahneye hâkim oldukça iktidara ortaklık etmeye alışmış aristokrasi de perde gerisine itiliyordu. Nihayet aristokrasi gözden düştükçe ona ait

---

erkek, bakmakla yükümlü olduğu kişileri ve mülklerini savunmak için kendi gücüne güvenmek zorundaydı ve bundan gurur duyardı. (Spierenburg 2010, s. 22-23)

⁴ Ölümle sonuçlanması muhtemel bir eylem olan düelloya karar vermek, Avrupa insanının onuru, ölüme tercih ettiği anlamını da taşır. Buradan hareketle Avrupa'da, zamanla ölüm hakkındaki fikirlerin dönüştüğü ve kavramın ilahî olmaktan daha çok iradî bir anlam taşır hale geldiği görülür. Bu konuda bkz. Roth 2013, s. 142; Montaigne 2015, s. 169-171; Bakewell 2013, s. 12-22; Bacon 1999, s. 29.

⁵ Adli düelloda, Avrupa aristokrasisi anlaşmazlıklarını, resmî bir meydan okumadan sonra Kral ya da Prens ile maiyetinin hazır bulunduğu ve seyircilerin tanıklık ettiği bir meydana sonuca bağlanırdı (Ruff 2011, s. 97). Böylece ölümle sonuçlanması muhtemel bir karşılaşma, Kralın ve seyircilerin tanıklığı ile meşru hale geliyordu. Ancak düellonun ortaçağda ait bir gelenek olmadığını iddia eden araştırmacılar, konuya farklı bir perspektifle yaklaşırlar. Mesela Spierenburg, düellonun, ortaçağlarda etkin bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılan kan davasının yerini aldığını iddia eder. Yazara göre düello, ortaçağlardaki şiddetin büyük oranda değişerek inceltilmesi ve kurallara bağlanarak bire bir dövüş haline getirilmesidir. (Spierenburg 2010, s. 117-119).

⁶ Frevert 2015, s. 210; Ruff 2011, s. 95.

⁷ Ruff 2011, s. 99.

davranış kalıpları da görünmezliğe mahkûm olacaktı.⁸

Fransa gibi sırasıyla 1613'te İngiltere ve 1617'de de Almanya, düellonun yasa dışı olduğunu ilan etti.⁹ Birbirinden farklı ülkelerde düellonun itibar kaybetmesi, burjuvazinin ve onun tarzının, aristokratik üslubun yerini almaya başladığını gösterir. Çünkü burjuva için onur, zamanla dürüst ve meslekî yeterliliğe sahip olmakla eşdeğer sayılacaktı¹⁰. Norbert Elias'ın deyişiyle, Avrupa toplumu *uygarlaşma* yolunda ilerledikçe şövalyelik ahlâkı, saldırganlık ve şiddet alışkanlıkları da dönüşüme uğruyordu¹¹. Kısacası toplumsal sınıfların yer değiştirmesi, yükselen yeni sınıfın tarzını da daha geniş kitleler tarafından onaylanır hale getirmekteydi.

Sınıfsal değişimin etkisi ile devletin ve toplumun form değişikliğine uğramaya başlaması oldukça önemlidir. Bu gelişme, özellikle batı Avrupa ülkelerinde 17.yüzyılın başından itibaren yasa dışı bütün cezalandırma yöntemlerini tasfiye sürecine itmiştir.¹² Ancak Batı Avrupa ülkelerinin aksine 19.yüzyıla birlikte düello, Orta ve Doğu Avrupa'da, tekrar popüler hale gelecektir. Her ne kadar 19.yüzyıl, bir burjuva çağı olsa da aristokrasinin bu eski alışkanlığı yeniden canlanacaktır. Başta Alman dünyası¹³ olmak üzere Rusya¹⁴ hatta Avrupa kültür atmosferinin nispeten dışında kalan Osmanlı İmparatorluğu'nda da düello heveslilerine rastlanacaktır.

Her ne kadar Osmanlı dünyasına uzak bir tarz olsa da zaman zaman imparatorluğun değişik bölgelerinde düello etme niyetine hatta olaylarına tesadüf edilir.

---

⁸ Avrupa'da, 17.yüzyılın ortalarından itibaren kendisini yeniden şekillendirmeye çalışan devletin, toplumsal tabakalarla ya da bu tabakaların birbirleriyle giriştikleri iktidar mücadelesi, modern Avrupa'nın ortaya çıkışını da hazırlayacaktır. Michael Mann'ın deyişiyle, Avrupa'nın gücü *dinamizmi yoğun, yerel iktidar ağlarının içinde gömülüydü.* (Mann, 2012, s. 567) Weber, bu tarihsel süreci, Avrupa'yı diğer kıtalardan daha güçlü kılacak *rasyonel huzursuzluk* biçiminde tarif ediyordu. (Mann 2012, s. 568-569)

⁹ Ruff 2011, s. 100. Bir Ortaçağ geleneği olarak adli düellonun varlığına İngiltere'de de kıta Avrupa'sındakilerle neredeyse eşzamanlı olarak tesadüf edilir ve yasa dışı bir uygulama olarak değerlendirilmez. Ancak onur tartışmasının kaynaklık ettiği düello yönteminin Avrupa'dan adaya, 16.yüzyılın sonlarında ihraç edildiği görülmektedir. Adli düellonun aksine onur için yapılan düello, İngiltere'de baştan itibaren yasaklanmıştır. Bu sebeple İngiltere'de gerçekleştirilen onur düelloları, kıtadakinin aksine gizli yollarla icra edilmeye çalışılmıştır. (Andrew 1980, s. 409-410)

¹⁰ Ruff 2011, s. 94.

¹¹ Elias 2000, s. 307-324.

¹² Elias, düelloyu, merkezi devletin ortak bir hukuk sistemi kurma çabasına karşı aristokrasinin kendine ait bağımsız cezalandırma alanını koruma ısrarı olarak değerlendirir. Elias 1983, s. 239-240.

¹³ 18.yüzyılın sonlarından itibaren Alman dünyasında oluşmaya başlayan eğitilmiş orta sınıfın onur anlayışı ile düello merakı arasındaki ilişki hakkında bkz. Frevert 2015, s. 227-233. Almanya'da, 1934 gibi çok geç sayılabilecek bir tarihte, Göttingen'de bir tarih profesörü, bir meslektaşının gururunu çok incittiğini düşünerek kendisini düelloya davet etmiştir. (Frevert 2015, s. 235)

¹⁴ Rusya'nın, Büyük Petro ile başlayan batılılaşma öyküsünde, Avrupa'dan ithal edilen ve kısa süre sonra Avrupalılardan bile daha sadık bir şekilde uygulanan davranış kalıplarının başında düellonun geldiğini söylemek yanlış sayılmaz. Puşkin'den Lermontov'a, Rus edebiyatının görkemli simaları da dâhil olmak üzere hemen her sınıftan Rus vatandaşının bu uygulamayı içtenlikle sahiplendiği açıktır. Rusya'da düellonun macerası hakkında kısa bir değerlendirme için bkz. (Miziev 2008, s. 29-46)

Avrupa'daki kadar yaygın olmasa da Osmanlı topraklarında da cezayı kendi elleriyle dağıtmak isteyenlere rastlanacaktır. Osmanlı yetkilileri, bu tip çabaları titizlikle takip edecek ve meşru yargılamanın dışında kalan girişimlere karşı son derece hassas davranacaktır. Devletin, adalet dağıtma görevinde hayli kısıkanç davrandığı ve hukukun işletilmesinde hiçbir aracıya tahammül etmediği görülecektir. Kısacası Osmanlı otoriteleri, hem yabancı bir tarz hem de meşru alanın dışında kalan bir cezalandırma biçimi olduğu için düello vakalarını büyük bir özenle izlemeye çalışacaktır. Böylece devlete ait olan yargı alanına paydaş kabul edilemeyeceği gösterilecektir. Ayrıca düello gibi asayiş sarsmaya aday bir yöntem de daha baştan itibaren tercih dışı hale getirilmiş olacaktır.

Hukukun Dışına Çıkma Arzusu ve Devletin Cevabı

19.yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun, Avrupa ülkeleri ile kurduğu kesintisiz ilişki, maddi araçların yanı sıra soyut kavramları da Osmanlı coğrafyasına tanıtmıştır. Böylece yüzlerce yıllık bir geçmişe sahip pek çok birikim, Avrupa etkisi ile yeni içerik ve anlamlara kavuşur. Buradaki sınırları unutmadan söylemek gerekirse onur kavramı ve onu korumaya dönük hassasiyet de bu gelişmeden payına düşeni almıştır.

Onur kavramının son derece nazik bir karakter sergilemesi, sınırlarının muğlaklaşmasını da beraberinde getirir. İnsanlar, hemen her türlü eylemi, kişiliklerine yapılmış bir tecavüz olarak görmekte ve tedavisinin düello etmekten geçtiğine karar vermekte fazla zorlanmaz. Nitekim İstanbul'da bulunan Fransa Hastanesi doktorlarından Sivastopoli, aslında akademik sayılabilecek bir eleştiriye, onuruna yapılmış bir saldırı olarak ilan etmekte sakınca görmeyecektir.

Paris'te yayınlanan *Tan* gazetesinin haberine göre Sivastopoli, Taksim'de bulunan Fransa Hastanesi'nde çalışan ve anlaşıldığı kadarıyla Mekteb-i Tıbbiye'den mezun olmuş, *mahâret-i azîmeyi hâ'iz bulunan* bir cerrahtır.¹⁵ Hastanenin bahçesine büyük ameliyatlara gerçekleştirilmesi için ek bina yapılır ve adı geçen cerrah da tıbbî açıdan önemli sayılabilecek vakalara müdahale etmektedir. Cerrahın iddiasına göre Osmanlı topraklarında bu tip büyük ameliyatlara yapabilecek tecrübe birikimi olmadığı gibi bu nitelikte cerrahlar da bulunmamaktadır. Sivastopoli, şimdilik bu küçük binada hizmet vermekte olan ameliyathanenin yakında inşa edilecek daha büyük bir hastaneye taşınacağını belirtir. Yeterince bilgi ve tecrübe sahibi olmayan cerrahların, bu yeni hastaneye yardımcı cerrah olarak gelmelerinden çok memnun olacaklarını da ilave eder.¹⁶

Sivastopoli'nin, Osmanlı tıp sanatının yanı sıra bütün Osmanlı cerrahlarını pek de insaflı ve kıbar sayılamayacak bir değerlendirmeye tâbi tutması, elbette cevapsız kalmaz. *Encümen-i Etibba* üyelerinden Doktor Dikran Peştemalciyan Paşa, meslektaşına hitaben *Gazete Medikal*'de bir eleştiri yazısı kaleme alır. Paşa, meslektaşının iddia ettiğinin aksine İstanbul'da her zaman büyük ameliyatlara yapıldığını ve memlekette daima tıbbî katkı sunan hekimlerin bulunduğunu belirtir. Ayrıca İstanbul'da bulunan cerrahların yaptığı ameliyatlara, pek çok Avrupa ülkesindeki ve adı geçen hastanede bulunan cerrahları kıskandırmaya yeteceğini ileri sürer. Nihayet Paşa, bu ameliyathanenin inşa

¹⁵ BOA. Y. PRK. DH., 3 / 45, 26 Muharrem 1307/ 22 Eylül 1889.

¹⁶ BOA. Y. PRK. DH., 3 / 45, 26 Muharrem 1307/ 22 Eylül 1889.

edildiği güne kadar cerrahlığın bilinmediğini söylemek, *hod-pesendlik ibrâz etmektir* diyecek ve *ithâmât-ı vâkı'âyı nefretle red ederiz* ilavesiyle eleştirisini sonlandıracaktır.¹⁷

Paşanın değerlendirmeleri, aslında aşırı sayılabilecek bir yorum gibi görünmemektedir. Ancak onur kavramının yeni bir anlam ve önem kazandığı Osmanlı reform çağında, alinganlığın sınırları da hayli genişlemiştir. Nitekim Sivastopoli, yazıda açıkça kişiliğinin hedef alındığını belirterek kırılan onurunun tamiri için Dikran Paşa'yı düelloya davet etmekte gecikmeyecektir. Sivastopoli'nin daveti, yasal çerçeveye aykırı olsa da kişisel bir meşruiyet zemininden yoksun olduğu sanılmamalıdır.

Dikran Paşa'nın kullandığı *nefret* kelimesi görmezden gelindiğinde, makalenin genel olarak saldırgan bir içeriğe sahip olmadığı söylenebilir. Ancak Sivastopoli'nin eleştiriye aynı anlamı yüklediği açıktır. Meslektaşı Dikran Paşa'ya gönderdiği düello davetiyesi, bu hükmü tartışmaya yer bırakmayacak biçimde berraklaştırır. Avrupa'daki örneklerle büyük bir benzerlik gösteren mektubunda Sivastopoli, Dikran Paşa'yı şu sözlerle uğradığı zararı telafi etmeye çağırır:

*Gazete medikal idâresi tarafından gönderilen tezkerede bu gazeteye ... derc edilen bendin muharriri siz olduğunuz bildiriliyor isti'mâl ettiğiniz ta'birât-ı tecâvüz-kârî... sizden bir tarzıyye talebi hakkını bana vermiştir ...bahs ettiğim tarzıyyenin ne nev' tarzıyye olduğunu nâmuslu bir zât gibi anlayarak kendilerine me'zûniyet-i kâmile vermiş olduğum şahidlerimle söyleşmek için dostlarınızdan iki zâtı ta'yîne müsâra'at edersiniz.*¹⁸

Sivastopoli'nin davet mektubu, Dikran Paşa'nın kaleme aldığı eleştiriye hangi duygularla okuduğunu gösteriyor. Sivastopoli, uğradığı hakaretin giderilmesi için belirlediği yöntemi açıklayarak davetinin reddedilmemesini istiyor. Ardından *namus* kavramına başvurarak subjektif bir meşruiyet zemini inşa etmeyi ve muhababından gelebilecek olumsuz bir cevabı, namus dışı hareket düzeyine indirmeyi deniyor. Nihayet düello için belirlediği iki şahide karşılık olarak Dikran Paşa'nın da iki şahit seçmesini isteyerek düellonun usul/şekil şartını yerine getirmeyi de ihmal etmiyor.¹⁹

19.yüzyılın sonuna doğru İstanbul'da kaleme alınan şu kısa not, 17. yüzyılın başlarında Paris'te yazılan bir davetiyeyi anımsatıyor. 1613 yılında Ana Kraliçe Marie de Medici'nin sırdaşı olan *Luz* ailesinin baronu, iki aristokrat ailenin çocuklarını evlendirmeye kalkışır. Bu evliliğin gerçekleşmesi halinde Bourbon Sarayı'ndaki pozisyonunu kaybetmekten endişe eden *Guise* ailesinin şövalyesi, bir sokak kavgasında *Luz*ların baronunu öldürür. Öldürülen baronun oğlu babasının intikamını almak üzere *Guise*lerin şövalyesini düelloya davet eder ve *Babamın ruhunun huzur bulması için elimde kılıçla sizinle karşı karşıya gelme şerefini bana bahşetmenizi rica ederim. Cesaretinize olan güvenim, onurunuzun gereğini yerine getirmek için konumunuzu kullanmayacağınızı ummama neden olmaktadır* der²⁰.

Aradaki zaman ve mesafe farkına rağmen her iki örnekte de onur kavramına yüklenen anlam ve önem benzerlik gösterir. Öte yandan 17.yüzyılın başından itibaren Fransa'da yasa dışı ilan edilen düellonun, neredeyse 300 yıl sonra İstanbul'da

¹⁷ BOA. Y. PRK. DH., 3 / 45, 26 Muharrem 1307/ 22 Eylül 1889.

¹⁸ BOA. Y. PRK. DH., 3 / 45, 24 Ağustos 1889.

¹⁹ Düellodaki usul şartları ile ilgili olarak bkz. (Ruff 2011, s. 96)

²⁰ Ruff 2011, s. 97-98.

yankılanması oldukça ilginçtir. Ancak her ne kadar modası ve zamanı geçmiş olsa da Avrupa tarzı ile uyumlu hale gelmeye çalışan bir imparatorluk açısından şaşırtıcı olmamalıdır.²¹ Nitekim davetine beklediği cevabı alamayan Sivastopoli'nin ısrarı da bunun açık kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Dikran Paşa'nın, heyecanlı ve asabi meslektaşının teklifine sessizlikle karşılık vermesi, bu defa tehdit dolu bir üslubun satırlara dökülmesine yol açar. Sivastopoli, ilk notundan tam bir hafta sonra 31 Ağustos 1889'da kaleme aldığı ikinci davet mektubunda şu sözcüklere yer verir:

"Mösyö,

*İzâh olunamayan sükûtunuz size bir def'a daha yazmağa beni mecbûr etti size bildiririm ki eğer düello da 'vetime Pazar ertesi gününe kadar bir cevâb alamaz isem o günden i'tibâren şahsınız hakkında her türlü mu'âmele-i nâzikâne icrâsından te'essüf-i azîm ile berî kalacağımдан şerefli bir sınıfa mensûb olan bir zât ile böyle mu'âmelede bulunacağımı ümîd etmiş idim yine ümîd-vârım ki iltizâm olunan sükûnetden ferâgatle beni böyle netîce-i elîmeye isâl etmezsiniz."*²²

Sivastopoli'nin, düello etmek konusundaki ısrarını sıradan hale getirmeye çalışırken başvurduğu kavram, dikkatle izlenmelidir. Sivastopoli, meslektaşı Dikran Paşa'nın teklifini geri çevirmeyeceğinden emindir. Çünkü şerefli bir insanın geri adım atması beklenemez. Dolayısıyla Sivastopoli, şeref kelimesini meselenin merkezine yerleştirmekle rakibini tahkir/tehdit ederken aynı zamanda onu ikna etmeyi de denemektedir. Ancak Dikran Paşa, meslektaşının beklediği cevabı vermekte bir kez daha gönülsüz davranacaktır. Saraya hizmet eden bir hekim olarak daha ilk davet mektubundan sonra meşru alanın dışına çıkmak niyetinde olmadığını gösterecektir. Paşa, konuyu Zabtiye Nezareti'ne iletmekte tereddüt etmeyecektir.²³

Sivastopoli'nin gönderdiği ikinci mektuptan sadece birkaç gün sonra bu defa Dâhiliye Nezareti, konunun araştırılması için Zabtiye Nezareti'ne bir yazı gönderir. Yazıda, *Sivastopoli tarafından yukû'a gelen mu'âmelenin hemen men'î ve kendisinden te'mînât-ı kat'îyye alınması* özellikle belirtilir.²⁴ Çünkü ikinci davetiyede açıkça belirtilen düello, yasaklanmış eylemler arasında yer almaktadır.²⁵ Devletin adaletin tesis edilmesinde tek aktör olmaya dönük hassasiyeti, hayli yüksek bir düzeydedir. Konuyu takip etmekle görevlendirilen Beyoğlu Mahkemesi'nin meseleye yeterince hızlı intibak etmemesinin Sivastopoli'nin kollandığı gibi bir izlenime yol açtığı oysa padişahın sorunun derhal çözülmesini beklediği hatırlatılır.²⁶

Aslında talep kendisine ulaştığı andan itibaren Zabtiye Nezareti yeterince hızlı

²¹ Avrupa tarzına ayak uydurmaya çalışan pek çok ülkede 20.yüzyılda bile düello bir yöntem olarak devam etmiştir. Mesela Kolombiyalı ünlü edebiyatçı Gabriel Garcia Marquez, yaşamında en önemli figürlerden biri olarak tarif ettiği dedesinin, Ekim 1908'de bir düello sonucu rakibini öldürdüğünü belirtir. (Marquez 2005, s. 48-51; Martin 2012, s. 17-21)

²² BOA. Y. PRK. DH., 3 / 45, 31 Ağustos 1889.

²³ BOA. DH. MKT. 1652 / 124, 4 Muharrem 1307 / 31 Ağustos 1889.

²⁴ BOA. DH. MKT. 1657 / 87, 21 Muharrem 1307 / 17 Eylül 1889.

²⁵ BOA. DH. MKT. 1671 / 107, 11 R. Evvel 1307 / 5 Kasım 1889.

²⁶ BOA. DH. MKT. 1671 / 107, 11 R. Evvel 1307 / 5 Kasım 1889.

davranmış ve Sivastopoli yakalanarak kançılıryasına teslim edilmiştir. Fakat daha sonra izini kaybettirmiştir. Takip eden günlerde Zabtiye Nezareti, doktoru yeniden aramaya başlamış ve ele geçirildikten sonra Yunan Sefareti tercümanı eşliğinde Beyoğlu Mahkemesi'ne çıkarılmıştır.²⁷ Tercüman, Sivastopoli'nin Yunan pasaportu taşımasına benzer şekilde Dikran Paşa'nın da Rus pasaportuna sahip olduğunu ve mahkemenin bu davayı yürütmeye yetkili olmadığını iddia eder. Ancak mahkemenin, bu iddiayı pek ciddiye almayarak bir karara vardığı ama hükmün uygulanmasını ertelediği dikkati çekmektedir.²⁸

Mahkemenin davayı karara bağlamadaki ısrarı, meşru sınırların dışına çıkmaya dönük hiçbir girişime sıcak bakmadığını göstermektedir. Nitekim Dikran Paşa, mahkemede meslektaşları ile uzlaştıklarını beyan etse de²⁹ idare açısından sorun henüz bitmemiştir. Paşanın uzlaşmayı tercih etmesi, şahsi davasından vazgeçmesi anlamına gelir.³⁰ Fakat paşanın davasından vazgeçmesi, meselenin kamu hukukunu ilgilendiren kısmını etkilemez. Nihayet *Dikran Paşa hukûk-ı şahsiyyesinden fâriğ olduğu hâlde bile memleket ve kânûn nazarında memnû' olan bu gibi ahvâlin hukûk-ı umumiyyeye ta'allukundan dolayı* davanın takip edileceği vurgulanır.³¹

Her iki tarafın da yabancı bir pasaporta sahip olmasına ve uzlaştıklarını belirtmesine rağmen devletin kamu davasına dönük ısrarı oldukça önemlidir. Adli bir meselenin diplomatik bir içerik kazanma tehlikesine karşın devlet, adalet dağıtma yetkisinde paydaş kabul etmeyeceğini anlatmaktadır. 19.yüzyıl hikayesinin, hemen her konuda Avrupa müdahalesi eşliğinde yazıldığı anımsandığında, Osmanlı idaresinin tavrı epeyce cesur ve manidardır. Böylece benzer bir davranış içine girerek düello etmeye hevesli sımalara mesaj verilerek istenmiş olmalıdır.

Osmanlı idaresinin ısrarı, 17.yüzyılın başlarında Fransa'da yaşanan bir örnekle yakın benzerlikler göstermektedir. Yasaklanmasına karşın daha önce düello yolu ile 22 kişiyi öldüren Bouteville kontu François de Montmorency, bir defa daha üstelik Paris'in merkezinde Kraliyet Sarayı önünde düello eder. Köklü bir aristokrat aileye mensup olmasına ve defalarca rica edilmesine rağmen Richelieu, kontun 1627 yılında idam edilmesini engellemeyecektir.³² Richelieu'nun, herkese eşit hukuki muamelede bulunma ısrarı ile 19.yüzyılın sonunda Osmanlı idaresinin yukarıda anlatılan tavrı birbirinden pek de uzak değildir. Böylece devlet(ler), meşru cezalandırma yöntemlerinin dışına çıkılamayacağını ve bu tip girişimlere hoşgörülü yaklaşamayacağını en üst perdeden izah etmeyi denemektedir.

²⁷ BOA. DH. MKT. 1660 / 1, 26 Muharrem 1307 / 22 Eylül 1889.

²⁸ BOA. DH. MKT. 1687 / 48. 13 C. Evvel 1307 / 5 Ocak 1890. Ayrıca bkz. (Doğan 2013, s. 680)

²⁹ BOA. DH. MKT. 1676 / 33, 28 R. Evvel 1307 / 22 Kasım 1889.

³⁰ BOA. DH. MKT. 1676 / 33, 28 R. Evvel 1307 / 22 Kasım 1889.

³¹ BOA. DH. MKT. 1676 / 33, 28 R. Evvel 1307 / 22 Kasım 1889.

³² Ruff 2011, s. 100. Fransa'da 16.yüzyılda bir düello modasının varlığından bahsetmek yanlış sayılmaz. Mesela Fransa Kralı I. François bile kıtadaki en büyük rakibi V. Charles (Şarlken)'i düelloya davet etmiştir (*Russkaya Duel: Fenomen Russkoy Dueli*, rushistory.stsland.ru, Erişim, 23. 09. 2019). Ancak Fransa'da asıl düello çılgınlığının 16.yüzyılın sonları ile 17.yüzyılın ilk yılları arasında gerçekleştiği dikkati çekmektedir. 1589-1608 yıllarında bütün Fransa'da yaklaşık sekiz bin insanın düello sonucunda hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir (Şveykovskiy 1898, s. 4-5).

Osmanlı otoritelerinin düello hakkındaki kararlı tavrı, 19.yüzyıl boyunca ve 20.yüzyılın başlarında da değişmeden sürecek ve İstanbul'dan taşraya doğru genişleyecektir. Mesela Zonguldak'taki İtalya konsolosu Giovanni, Reji idaresinde müfettiş olarak görev yapan Hollandalı, Van Leeb isimli bir müfettişle yaşadığı anlaşmazlık sonucu rakibini düelloya davet eder.³³ Olaydan Bolu mutasarrıflığı aracılığıyla haberdar olan Dahiliye Nezareti, Osmanlı topraklarında düellonun yasaklandığının taraflara anlatılması ve gerekli tedbirlerin alınmasını ister.³⁴ Kısacası tebaası olmayan iki kişi arasında gerçekleşmesi muhtemel bir faciayı engelleyerek aslında Osmanlı idaresi, kendi hukukunun kapsama alanını da izah etmiş olmaktadır.

Devletin, cezalandırma yetkisini uyuğuna bakmaksızın üçüncü şahıslarla paylaşmama arzusu, kendi vatandaşının kalkışacağı benzer girişimlerde daha cesurca ifade edilir. Mesela Vitalis Paşa ile İtalya seferatinde görevli tercüman Graziano* arasındaki örnek, bunu açık şekilde göstermektedir. Graziano, Bulak Bey'in Büyükdere civarında bulunan köşküne davet edilmiş ve oraya kadar kendisine refakat etmek üzere bir jandarma çavuşu görevlendirilmiştir. Çavuş, tercümanı köşke bıraktıktan sonra Büyükdere'ye dönmek üzere yola çıkmış ve dönüş güzergâhında bulunan Vitalis Paşa'nın köşkünün önünden geçerken bir köpek bindiği ata saldırarak atın bacağına ısırmıştır. Bunun üzerine jandarma çavuşu, köpeği tüfeğiyle vurarak öldürmüştür.³⁵

Anlaşıldığı kadarıyla vurulan köpek Vitalis Paşa'ya aittir. Nitekim Paşa, Bulak Bey'in köşküne giderek tercümandan, jandarma çavuşunun kendisine iade edilmesini ister. Ancak tercüman, çavuşun Zabtiye Nezareti tarafından refakatine tahsis edildiği ve hükümet onay vermedikçe paşanın talebini yerine getirmesinin imkânsız olduğunu ifade eder. Bunun üzerine paşa, tercümanı düelloya davet eder.³⁶ Uyuğu olduğu devlet, düelloyu açıkça men etmesine ve cezalandırmanın yasal sınırlar içinde gerçekleşeceğini ilan etmesine karşın Vitalis Paşa, yasa dışı bir cezalandırma teklifinde bulunmakta tereddüt etmez. Konuyu haber alan Şehremaneti, Zabtiye Nezareti'ni ve Küçükçekmece Kaymakamlığı'nı bilgilendirerek ikili arasındaki düellonun engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını ister. Hatta Şehremaneti, *düellonun hafıyyen icrâsı ihtimâline* karşı uyanık olunması gerektiğini belirtir. İki tarafa da bu eylemin kanuna aykırı olduğunun anlatılması için Seraskerlik ve Hariciye Nezareti'nin devreye girmesini de tavsiye eder.³⁷

Asker-sivil, devletin bütün bürokratik mekanizmasının harekete geçmesi, düello veya benzeri yöntemlerle hak aranmasına müsamaha gösterilmeyeceğini anlatıyor. Yukarıda ifade edildiği gibi Osmanlı otoriteleri bu konuda hayli dikkatli davranırlar.

³³ BOA. DH. MKT. 1066 / 13, 9 Safer 1324 / 4 Nisan 1906.

³⁴ BOA. DH. MKT. 1066 / 13, 9 Safer 1324 / 4 Nisan 1906.

* Graziano, İtalya Seferati'nde ikinci tercüman olarak görev yapmıştır. Bkz. *Salnâme-i Nezâret-i Hâriciyye, 1301*, (İstanbul: Matbaa-i Ebuzziya, 1302), s. 515.

³⁵ BOA. Y. PRK. ŞH. 2 / 54, 28 Zilhicce 1303 / 27 Eylül 1886.

³⁶ BOA. Y. PRK. ŞH. 2 / 54, 28 Zilhicce 1303 / 27 Eylül 1886.

³⁷ BOA. Y. PRK. ŞH. 2 / 54, 28 Zilhicce 1303 / 27 Eylül 1886. Avrupa ve İngiltere'de resmî makamların bütün gayretine rağmen gizli biçimde de olsa düello devam etmiştir. Mesela İngiltere'de, 17.yüzyılın başlarından itibaren devlet, düelloyu önlemeye dönük ciddi bir çaba içine girse de otoriteden glizlenerek düello müsabakalarına devam edilmiştir (Andrew 1980, s. 410).

Aktörlerin yabancı devletin vatandaşı ya da yukarıdaki örnekte olduğu gibi bir tarafın yabancı uyruklu diğer tarafın Osmanlı vatandaşı olması bu tavrı etkilemez. Ancak her iki tarafın da Müslüman Osmanlı vatandaşı olması halinde soruna daha farklı bir mercekle bakıldığı da gözden kaçırılmamalıdır. Düello etmeye aday şahısların İslâm dairesi içinde yer alması halinde, sorunu çözmek için ilâve referanslara müracaat edildiği anlaşılıyor.

Zabtiye Nezareti'nden, sadarete gönderilen yazıda, kurenadan (Mabeynci Ali) Gâlib Bey'in, avukat (Abdurrahman) Âdil Bey'i düelloya davet ettiği belirtilmektedir.³⁸ Yazıda bu yöntemin *hükümet-i seniyyece men'î ehemmi ve elzem bulunmuş* olduğu ve *beyne'n-nâs fesâd ve habâseti* yayma tehlikesi taşıdığı belirtilir.³⁹ Ancak kamu düzeninin devamı üzerine inşa edilen gerekçe, bir adım ileri götürülerek daha kuvvetli bir çerçeve içine alınır. Düellonun yasaklanması, yalnızca bir yasal zorunluluk ile ilgili değildir. Düello, aynı zamanda *mugâyir-i şer'-i şerîf*⁴⁰ bir yöntem olduğundan seçenekler arasında yer alamaz.⁴¹ Dolayısıyla *Gâlib ve Abdurahman Beyler... Düello meselesinde memleketin, Hâbil'le Kâbil'i olmamalıdır*⁴². Kısacası Osmanlı reformu, nizamın sekülerleşmesi ile eşanlamlı olsa da ihtiyaç halinde uhrevî kaynaklara atıfta bulunmak, rotanın dışına çıkmak anlamına gelmez.

Osmanlı otoritelerinin düelloyu önlemek uğruna her türlü enstrümana başvurusu, konunun ciddi bir tehdit olarak algılandığına işaret eder. Gerçekleşen ya da sadece bir niyet olarak kalan düello girişimlerine bakıldığında, Osmanlı coğrafyasında bu yöntemi uygulamaya hevesli bir potansiyel bulunduğunu söylemek yanlış sayılmaz. Mesela Kosova'da 20.yüzyılın başında bölgenin önemli simaları arasında yer aldığı anlaşılan Hasan Feri isimli şahıs, Karadağlı *Sokoliç nâm şakî tarafından tahrîren düelloya* davet edilir.⁴³

Sokoliç, arkadaşı Milan'la birlikte Arnavutluk'un kuzeyinde faaliyet gösteren

³⁸ Kemaleddin Paşa, Naime Sultan aleyhine bir hıvâne davası açar ve bu davada Kemaleddin Paşa'yı, Adil Bey; Naime Sultan'ı ise Ali Galib Bey temsil eder. Ancak tarafların görüşmesinde sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa da hazır bulunduğu için Adil Bey, bu durumda Galib Bey'in vekil olamayacağı belirtilir. Bunun üzerine Galib Bey, bu sözler ile kendisine hakaret edildiğini öne sürerek Adil Bey'i düelloya davet eder (Doğan 2013, s. 680; Düzdağ 1992, s. 415). Abdurrahman Adil (Eren) Bey, 1878 yılında açılan Hukuk Mektebi'nin ilk mezunları arasında yer alır (Ergin, 1977, s. 1097).

³⁹ BOA. DH. MKT. 12798 / 79, 6 R. Evvel 1327 / 28 Mart 1909.

⁴⁰ BOA. DH. MKT. 12798 / 79. 6 R. Evvel 1327 / 28 Mart 1909. Bütün uyarılara rağmen Ali Galib ve Abdurrahman Adil Beyler, düello etmek için Şişli civarında bir yer kararlaştırmışlardır. Bunun üzerine düellonun engellenmesi amacıyla Beyoğlu Mutasarrıf Muavini Ahmed Bey'in emrine yeterli sayıda süvari ve polisler verildiği anlaşılıyor. *Şûra-yı Ümmet*, Numro 173, 5 R. Evvel 1327 / 27 Mart 1909; *Mizan*, Numro 107, 5 R. Evvel 1327 / 27 Mart 1909.

⁴¹ Aslında, düelloyu yasa dışı ilan ederken yalnızca Osmanlı yöneticileri değil benzer olaylarla karşılaşan Avrupalılar da dine başvurmuşlardır. Mesela rahip Anthony Holbrook, 1726 yılında St. Paul Kilisesi (Londra)'nde verdiği vaazda, düellonun Tanrı'nın emirlerine karşı gelmekle eşanlamlı olduğunu belirtir (Peltonen, 2003, s. 212). Katolik dünyanın ruhanî lideri Papa da düellonun dinen kesinlikle men edildiğini 1891 yılındaki fermanıyla ilan edecektir. *Sabah*, Numro 752, 24 Safer 1309 / 29 Eylül 1891.

⁴² Düzdağ 1992, s. 415.

⁴³ BOA. Y. A. HUS. 506 / 11, 3 Receb 1324 / 23 Ağustos 1906.

çetelerle ilgili olarak Hasan Feri ile konuşmaya karar verir. Ancak bir süre sonra aralarında anlaşmazlık çıkınca Hasan Feri, iki Karadağlıyı *def' ve tard* eder.⁴⁴ Gördüğü muameleden ötürü onurunun incindiğine karar veren Sokoliç, Karadağ'dan gönderdiği bir mektupla Hasan Feri'yi düelloya davet eder. Karşı tarafın sessizliği, Sokoliç'i hayal kırıklığına uğratmış olacak ki teklifini iki defa daha tekrar eder.⁴⁵ Teklifin cevapsız bırakılması halinde cesareti ile ilgili birtakım söylentilerin çıkmasından endişe eden Hasan Feri, kurnazca bir adım atar ve Karadağ Prensi Nikolay'a şu notu gönderir:

*Prens hazretleri Sokoliç nâmında bir Karadağlı beni düelloya da'vet etti... bu da 'vânın senin emrinle vukû' bulduğu muhakkaktır... ancak sıyt-ı zâtıyyem Sokoliç gibi bir haydûd ile döğüşmekliğime mâni' olduğundan mahdûmlarından birini misâlen Prens Mirko'yu benimle düello etmek üzre hudûdun lâ'le't-ta'yin bir noktasına göndermekliğini ricâ ederim.*⁴⁶

Hasan Feri'nin, rakibinin teklifini geri çevirirken hiyerarşik bir analize başvurmaması oldukça anlamlıdır. Böylece Sokoliç'in ısrarına sessiz kalmaktan kaynaklanabilecek ve cesaretinin konu edilebileceği söylentileri bertaraf etmeyi hedeflemektedir. Arzuladığı sonuca ulaşmak için ise diyalektik bir söylem inşa eder. Bir yandan Sokoliç gibi bir haydudun yerine Karadağ tahtına aday bir prensi muhatap alabileceğini işaret ederek sahip olduğu sınıfsal/siyasal pozisyonu tarif etmekte diğer taraftan cesaretin/onurun sınırlarını hanedan ailesini de kapsayacak şekilde genişletmektedir. Bir başka ifade ile Karadağ Prensi'nden, oğlunu düelloya göndermesi rica edilerek bizzat iktidarın sahibinin cesareti/onuru teste tabi tutulmaktadır. Nitekim Prens mektubu okuyunca epeyce gülmüş ve oğluna *Hasan Feri'nin da'vetine icâbet edecek kadar cesâreti olup olmadığını ciddî bir sûretle su'âl eylemiştir*. Prens Mirko'nun, babasının sorusuna kerhen olumlu cevap vermesi, düello teklifinin bir şaka olarak kaldığı ve konunun kapatıldığını gösteriyor.⁴⁷

Çetine sefirinin 2 Ağustos 1906 tarihiyle Hariciye Nezareti'ne gönderdiği yukarıdaki yazı sayesinde bir Osmanlı vatandaşı ile bir Karadağlı arasındaki düello teklifinden ve devletin olayı yakından takip ettiğinden haberdar olunmaktadır. Osmanlı bürokrasisinin düello konusunda, yalnızca kendi coğrafyasında değil civar ülkelerde alınan tedbirleri de dikkatle izlediği açıktır. Mesela Rus Çarı II. Nikolay'ın, tahta geçtikten kısa süre sonra subaylar arasındaki düelloyu yasaklayan emirnamesinin tercüme ettirildiği görülmektedir.⁴⁸

Düello konusunda gösterilen bu özen, devletin, Avrupalı onur anlayışına aynı değeri atfetmediğinin bir işareti sayılabilir. Çünkü onur kavramının muğlak içeriğinden

⁴⁴ BOA. Y. A. HUS. 506 / 11, 11 C. Ahir 1324 / 2 Ağustos 1906

⁴⁵ BOA. Y. A. HUS. 506 / 11, 11 C. Ahir 1324 / 2 Ağustos 1906

⁴⁶ BOA. Y. A. HUS. 506 / 11, 11 C. Ahir 1324 / 2 Ağustos 1906

⁴⁷ BOA. Y. A. HUS. 506 / 11, 11 C. Ahir 1324 / 2 Ağustos 1906

⁴⁸ BOA. Y. A. HUS. 303 / 46, 13 Muharrem 1312 / 17 Temmuz 1894. Rusya'da subaylara, kendilerinin ve birliklerinin onurunu korumak için düello etme izni, Çar III. Aleksandr zamanında verilmiştir (Şveykovskiy 1898, s. 5). Avrupa'da düello ile ilgili yasaklama girişimlerinin Osmanlı basını tarafından da takip edildiği anlaşılıyor. Mesela 1876 yılında Bavyera hükümetinin düelloyu yasakladığı ve ...*yalnız gâlib olanları değil mecrûh olanları dahî mu'âheze etmek üzre yeni bir nizâm tanzîm* ettiği haber veriliyordu. *Sabah*, Aded 11, 9 Safer 1293 / 6 Mart 1876.

ilham alabilecek her türlü hareket, asayişin sarsılmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla Osmanlı yetkililerinin, bu aşırı kırılğan onur anlayışının yaratacağı tehlikeli düello hadiselerine karşı uyanık olması gayet doğaldır. Ancak konu ile ilgili olarak sergilenen titizlik, devletin şanı söz konusu olduğunda renk değiştirecektir. Paris sefaretinden Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazıda bu defa gerçekleşen bir düello olayı anlatılır. Sefaretin verdiği bilgiye göre askeri ataşe İzzet Bey, Vikont Vigier ile 15 Mayıs 1886 sabahında kılıç ile düello etmiş ve rakibini kolundan yaralamıştır.⁴⁹ Karşılaşma sırasında hazır bulunan iki doktorun tavsiyesi ile düello sona ermiştir.⁵⁰

Yukarıda sıralanan örneklerde devletin, düellonun gerçekleşmesi bir yana teklifini dahi dikkatle izlediği hatırlandığında, benzer bir yaklaşımın sergilenmesini beklemek gayet tabiidir. Kaldı ki Fransız basını da düellonun Türkler tarafından başvuru bir cezalandırma yöntemi olmadığını ve yaşanan olayın bir hayli şaşırtıcı olduğunu belirtir. Hatta İzzet Bey gibi *ruhen Fransız* olan bir centilmenin böyle bir yola başvurusunun yadırgatıcı olduğu da ilave edilir.⁵¹ Ancak Osmanlı idaresi olaydan memnuniyet duyduğunu dile getirecektir. Hariciye Nazırı Said Paşa, sadrazam Kâmil Paşa'yı bilgilendirdiği yazıda, İzzet Bey'in, bu hareketinden ötürü takdir edildiğini Paris sefirine yazdığını belirtir.⁵² Kâmil Paşa ise bu hareketinden dolayı İzzet Bey'e *beyân-ı mahzûziyyet olunmasının* yerinde olacağını vurgular.⁵³

Osmanlı idaresinin, yaralama ile sonuçlanan bir düello hadisesinden memnun olması şaşırtıcı gelebilir. Ancak gerek Sadrazam gerek Hariciye Nazırı, Paris elçiliğinde görev yapan askeri ataşeyi tebrik ederken oldukça makul ve sağlam bir mazerete sığınır. Düelloda kolundan yaralanan Vigier, *İstanbul'da Bir Parisli** başlıklı bir kitap yayınlamış ve kitabında Osmanlı aleyhinde pek çok gerçek dışı bilgiye yer vermiştir.⁵⁴

⁴⁹ BOA. Y. A. HUS. 191 / 64, 16 Mayıs 1886; *Le Radical*, 17 Mayıs 1886. Söz konusu düelloda İzzet Bey'in şahitleri, Dion Kontu ile Paul Sohège isimli kişiler; Vikont Vigier'nin şahitleri ise Pracomtal Kontu ve Gauville Kontu olarak tayin edilmiştir. *La Justice* No. 2314, 16 Mayıs 1886; *Le Rappel*, 17 Mayıs 1886. İzzet Bey'in, beş yıl önce de başka bir düello olayına karıştığı belirtiliyor. *Le Gaulois*, No. 1358, 16 Mayıs 1886.

⁵⁰ *Le Gaulois*, No. 1358, 16 Mayıs 1886; *La Justice*, No. 2314, 16 Mayıs 1886; *Le Matin*, No. 812, 16 Mayıs 1886.

⁵¹ *Le Gaulois*, No. 1358, 16 Mayıs 1886. İzzet Bey'in, Paris'teki yüksek çevrelerde hayli tanınmış bir sima olduğu ve bu olaya adının karışmasının Paris kamuoyunda şaşkınlıkla karşılandığı anlaşılıyor. Nitekim bu şaşkınlık, İzzet Bey, 'bizim en sevdiğimiz *Boulevardier*lerden biridir. İzzet Bey endamlı, bıyıklı, kibar ve farklı bir adamdır' denilerek ifade edilmiştir. *Le Gaulois*, No. 1358, 16 Mayıs 1886. İzzet Bey'in, Paris'te oldukça önemli bir yere sahip olduğu düello olayından yaklaşık iki ay sonra Fuad isimli oğlunun aniden vefatının Paris kamuoyuna duyurulmasından da anlaşılıyor. *Le Gaulois*, No. 1409, 7 Temmuz 1886.

⁵² BOA. Y. A. HUS. 191 / 64, 13 Şaban 1303 / 17 Mayıs 1886.

⁵³ BOA. Y. A. HUS. 191 / 64, 13 Şaban 1303 / 17 Mayıs 1886.

* Söz konusu kitap, Milli Kütüphane (Ankara)'de 1975 A 375 yer numarası ve Vicomte René Vigier, *Un Parisien a Constantinople*, (Paris: Imprimerie Rougier, 1887) başlığı ile kayıtlıdır. BNF (Bibliothèque Nationale de France)'deki künye ise şöyledir: Vicomte René Vigier, *Un Parisien a Constantinople*, (Paris: P. Ollendorff, 1886).

⁵⁴ BOA. Y. A. HUS. 191 / 64, 13 Şaban 1303 / 17 Mayıs 1886.

İzzet Bey de Vigier'ye, yazdıklarından ötürü düello teklifinde bulunmuştur.⁵⁵ Kısacası kişisel hislerle yapılacak düello ne kadar tehlikeli ise devletin şanını aynı yolla müdafaa etmeyi denemek o denli takdire şayandır.⁵⁶

Devletin, kendi şanı söz konusu olduğunda düello ile ilgili tutumunu yumuşatması, kavramlara yüklediği anlam ve değer, pragmatik öğeler barındırdığını düşündürüyor. Nitekim Paris'te yaşanan düello olayına benzer şekilde bu defa 1892 senesinde Atina temsilciliğinden bir haber alınır. Hariciye Nezareti'ne 11 Temmuz 1892 tarihi ile gönderilen yazıda elçilik kâtiplerinden Alfred Bey* ile Athanasios Pierrakos isimli bir Yunan subayın (yüzbaşı) Atina'da bulunan Faleros Tiyatrosu'nda tartıştıkları haber verilir.⁵⁷

Atina elçisi Ali Galib Bey, başkâtip Aziz ve ikinci kâtip Alfred Beyler ile birlikte yukarıda adı geçen tiyatrodan bir oyun izlemeye gider. Protokol gereği Osmanlı heyeti, tiyatronun en önünde yer alan koltuklara oturur. Pierrakos ve kendisi gibi subay olan arkadaşı Alexandros Argyropoulos (binbaşı), heyetin önünde oturmak istediklerini belirterek görevlilerden iki adet sandalye getirmesini ister.⁵⁸ Ancak bu talebin arkasında Yunan Dışişleri'nde görevli Kamaras isimli bir memurun olduğu açıktır. Çünkü Yunan subayların, Türk heyetinin önüne geçmek için istediği sandalyeler, Kamaras'ın emri ile yerlerine konulur.⁵⁹ Bunun üzerine Galib Bey ve heyettekiler de sandalyelerini yeniden en öne koymaya kalkışınca Kamaras ve adı geçen subaylar, tekrar öne geçmeye çalışırlar. Yapılan bu ikinci hamle, elçi ve heyettekiler ile Yunanlılar arasında tartışmaya yol açmış ve Osmanlı heyeti kısa süreliğine fuayeye çıkmak zorunda kalmıştır. Döndüklerinde sandalyelerinin kaldırıldığını gören heyet ile Kamaras ve iki subay arasında tekrar münakaşa başlamıştır. Alfred Bey, Pierrakos isimli yüzbaşıya sandalyelerin

⁵⁵ *La Justice*, No. 2314, 16 Mayıs 1886; *Le Matin*, No. 812, 16 Mayıs 1886; *Le Rappel*, 17 Mayıs 1886.

⁵⁶ Devlet, şanını korumaya yönelik olduğu için İzzet Bey'in eylemini içtenlikle sahiplenirken tebaasından kaynaklanan ve imajına zarar verebilecek her türlü bireysel düello girişimini kınamaz da unutmaz. Lahey'de Jön Türkler arasında gerçekleşen bir düello hadisesi, A.B.D.'nin başkenti Washington'da da duyulur ve oldukça olumsuz yorumlara yol açar. Özellikle Fransa sefiri konu ile ilgili olarak Washington elçisi Ali Ferruh Bey'e eleştirilerini belirtir. Osmanlı elçisi, Hariciye Nezareti'ne gönderdiği 25 Haziran 1899 tarihli yazıda *başlıca gazetelere Genç Türkler fırkasını tezyifen derhâl bendler neşr ettirdim ki bununla sû-i te'sir zâ'il olmuştur* diyecektir. BOA. Y. A. HUS. 397 / 95, 25 Haziran 1899; BOA. HR. SYS. 74 / 69, 25 Haziran 1899. Böylece Osmanlı idaresinin düello karşıtlığı berrak hale getirildiği gibi II. Abdühamid'in en ateşli karşıtları olan Jön Türkler aleyhine yapılacak propaganda fırsatı da kaçırılmamış olur.

* Alfred (Ahmed Rüstem) Bielinski (1862-1935). Alfred Bey, 1848 İhtilalleri'nden sonra Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan Polonyalı mültecilerden Seweryn Bielinski'nin oğludur. Seweryn Bielinski, Osmanlı vatandaşı olduktan sonra *Nihad* ismini almıştır. Alfred Bey, 1881 yılında Bulgaristan Komiserliği fahri Fransızca kâtipi olarak Hariciye Nezareti kadrosuna dâhil olmuştur. Diploması mesleğindeki yükselişi, kendisinin Amerika Birleşik Devletleri'nde Washington elçisi olarak atanmasına kadar gitmiştir. Milli Mücadele yıllarında Atatürk'ün en yakınındaki isimler arasında yer almış ve Birinci T.B.M.M.'nde milletvekilliği de yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Erol 1973; Erol, 1976; Kantarcı 2009)

⁵⁷ BOA. HR. TO. 16 / 61, 11 Temmuz 1892.

⁵⁸ *Epitheorisis*, 28 Haziran 1892.

⁵⁹ *Asty*, 27-28 Haziran 1892.

kaldırılmasının sebebini sormuşsa da herhangi bir cevap alamamıştır.⁶⁰ Bunun açık bir hakaret olduğunu düşünen Alfred Bey, Pierrakos'a düello teklif etmiş ve teklifi kabul edilmiştir.⁶¹

Alfred Bey'in yanı sıra başkatip Aziz Bey de aynı hislerle Pierrakos'un arkadaşı Argyropoulos'a benzer bir teklifte bulunmuştur.⁶² Konunun hassas bir hal almakta olduğu Galib Bey'in olayın hemen ardından yaptıklarından kolayca izlenebilmektedir. Galib Bey, açık bir saygısızlık olduğuna inandığı olay üzerine heyetle birlikte tiyatrodan ayrılmış ve vakit kaybetmeksizin Yunan Başbakanı Trokoupis'i görmek üzere makamına gitmiştir. Ancak saat geç olduğu için bu görüşme gerçekleşmemiş ve ertesi sabah Galib Bey, Dışişleri Bakanı Dragoumis'i olaydan haberdar ettiği gibi daha sonra Yunan Başbakanı ile de görüşmüştür. Galib Bey, her iki isme de sorunun ciddî bir renge büründüğü ve birden fazla düello müsabakasının gerçekleşmesi ihtimalini açıkça belirtmiştir. Olaya karışanlar tarafından özür dilenmesi halinde sorunun çözülebileceğini vurgulamayı da ihmal etmemiştir.⁶³

Galib Bey'in hassasiyeti, sorunun yalnızca iki şahıs arasında gerçekleşecek ve bitecek bir olay olmanın ötesine geçeceğine inanmasıyla ilgilidir. Fakat Osmanlı elçisinin bütün çabasına rağmen düello önlenemeyecektir. Düellonun kuralları çerçevesinde iki taraf öncelikle şahitlerini belirlemiştir. Alfred Bey'in şahitleri, Atina elçiliğinde askeri ataşe olarak görev yapan Seyfullah Bey ile deniz işleri ataşesi İhsan Bey olurken Pierrakos'un şahitleri ise Yüzbaşı Leandros Metaxas ve Emmanuel Baltatzes olarak belirlenmiştir.⁶⁴ Ayrıca düello sırasında Chomatianos ve Hristos Rales isimli iki doktor da hazır bulunacaktır.⁶⁵ İki tarafın şahitleri buluşarak düellonun Atina yakınlarındaki *Omorfi Ekklesia* (Güzel Kilise) mevkiinde ve tabanca ile yapılmasını kararlaştırmışlardır. Ayrıca düellonun 20 adım mesafeden yapılması, mesafeyi Seyfullah Bey'in ölçmesi, ateş emrini de Baltatzes'in vermesi karara bağlanmıştır.⁶⁶

---

⁶⁰ *Asty*, 27-28 Haziran 1892.

⁶¹ BOA. HR. TO. 16 / 61, 11 Temmuz 1892; *Paligenesia*, 27 Haziran 1892.

⁶² *Paligenesia*, 27 Haziran 1892. Aşağıda görüleceği gibi Alfred Bey ile Pierrakos arasındaki düellonun sonunda Yunan subayı ağır şekilde yaralanmıştır. Bunun üzerine Yunan otoriteleri ve Türk elçiliği daha titiz davranarak Aziz Bey ile Argyropoulos arasındaki düelloyu engellemiştir. *Ephimeris*, 29 Haziran 1892. *Paligenesia* gazetesi, Aziz Bey ile Argyropoulos arasındaki düellonun, 27 Haziran 1892 tarihinde sabah saat beşte Azize Glykeria mevkiinde bulunan Skuzi çiftliğinde gerçekleştiğini söylese de bu haber gerçeği yansıtmamaktadır. *Paligenesia*, 27 Haziran 1892. Nitekim gazete, üç gün sonra yayınlanacak nüshasında, Aziz Bey'in, İstanbul'a gönderildiğini ve söz konusu düellonun gerçekleşmeyeceğini belirterek önceki haberini tashih etmiştir. *Paligenesia*, 30 Haziran 1892.

⁶³ *Asty*, 27-28 Haziran 1892; *Akropolis*, Haziran 1892.

⁶⁴ *Epitheorisis*, 28 Haziran 1892; *Asty*, 27-28 Haziran 1892.

⁶⁵ *Paligenesia*, 27 Haziran 1892.

⁶⁶ *Asty*, 27-28 Haziran 1892. Düelloda taraflar arasındaki mesafe ülkeler arasında farklılık gösterir. Mesela batı Avrupa ülkelerinde tabanca ile yapılacak düellolarda genel olarak 25-35 adım mesafe belirlenirken Rusya'da bu aralık, 15-20 adım civarındadır. Avrupa ve Rusya'daki düello kuralları ve çeşitleri hakkında bkz. (Stepanovna, *Vidy Dueli*, cyberleninka.ru/article/v/vidy-dueli, E.T. 23.09.2019)

Düellonun şekil şartları yerine getirildikten sonra iki tarafın adı geçen mahalde 27 Haziran 1892 günü sabah vaktinde karşılaştıkları anlaşılıyor. Düello başlamadan önce iki tarafın şahitleri aynı anda ateş edilmesi konusunda da uzlaşmaya varırlar.⁶⁷ Önceden anlaşıldığı gibi Seyfullah Bey 20 adımlık mesafeyi ölçerken Metaxas da yazı-tura atarak rakiplerin duracakları yeri tayin eder. Ardından Baltatzes de ateş emrini verir. Ancak hava epeyce rüzgârlı olduğu için sesi duyulmaz. Bunun üzerine Metaxas devreye girerek emri tekrarlar. Pierrakos'un tabancasından çıkan kurşun isabet etmez fakat Alfred Bey'in kurşunu ile Pierrakos yaralanır ve düello son bulur.⁶⁸ Karaciğerinden ağır biçimde yaralandığı anlaşılan Yunan yüzbaşı evine getirilerek askerî ve sivil doktorlar tarafından tedavi altına alınır⁶⁹ ve Yunan subayı yapılan tedavilerle hızla iyileşmeye başlar.⁷⁰

Pierrakos'un, yaralanmasıyla son bulan düello hadisesi, neredeyse aynı gün bütün Atina'da yankılanır. Yunan Kralı, olayla yakından ilgilenir ve iki saat arayla kendisine bilgi verilmesini ister.⁷¹ Kralın yanı sıra Atina halkı da bir hayli heyecanlanır ve kalabalık halde yaralı subayın evine doğru yürüyüşe geçer. Hatta Pierrakos'un altı arkadaşının Osmanlı elçiliğine düello davetiyesi gönderdiği de Atina basınına yansır. Ayrıca Atina'da bulunan aşırı milliyetçi *Maniatay* isimli grubun epeyce gürültü çıkardığı da haber verilmektedir.⁷² Pierrakos'un yaralanması, Yunanistan dışında da bir hayli ses getirmiş gibi görünmektedir. Paris sefaretinden gönderilen yazıda olayın *Soir* ve *Sun* isimli iki gazetede yer aldığı belirtilir. *Soir* gazetesi subayın düelloda öldüğünü yazarken ikinci gazete ağır şekilde yaralandığını duyurmuştur.⁷³

Galib Bey'in, tiyatrodaki olaydan hemen sonra Yunan hükümetini uyarmasına karşın gerekli tedbirlerin alınmaması düşündürücüdür. Dolayısıyla Yunan siyasî elitinin konuyu, milliyetçi hislerin harekete geçirilmesi için kullanmak istediği gibi bir izlenim doğuyor.⁷⁴ Olayın hemen ardından Atina sokaklarında yapılan gösteriler de bu yoruma izin veriyor. Nitekim tehlikenin farkına varan Galib Bey, İstanbul'un onayını beklemeden Alfred Bey'i ilk vapurla başkente göndermeye karar verir.⁷⁵ Atina elçisini böyle düşünmeye iten temel sebep, Yunanistan'ın, bağımsız bir devlet haline geldiği andan

---

⁶⁷ *Paligenesia*, 27 Haziran 1892.

⁶⁸ *Asty*, 27-28 Haziran 1892; *Epitheorisis*, 28 Haziran 1892; *Kairoi*, 28 Haziran 1892. Benzer bir bilgiye Atina elçiliğinden İstanbul'a gönderilen yazıda da rastlanmakta ve Yunan subayı *tehlikeli sûretde cerh edilmiştir* denilmektedir. BOA. HR. TO. 16 / 61, 11 Temmuz 1892.

⁶⁹ *Epitheorisis*, 28 Haziran 1892; *Asty*, 27-28 Haziran 1892;

⁷⁰ *Akropolis*, 29 Haziran 1892.

⁷¹ *Paligenesia*, 29 Haziran 1892. Hatta Kralın emir subaylarını göndererek bizzat bilgi aldığı da anlaşılıyor. *Akropolis*, 29 Haziran 1892.

⁷² *Epitheorisis*, 28 Haziran 1892.

⁷³ BOA. Y. PRK. TKM. 25 / 24, 18 Zilhicce 1309/ 14 Temmuz 1892.

⁷⁴ *Asty* gazetesi, düello haberi alınır alınmaz Pierrakos'un bağlı bulunduğu garnizon tarafından ev hapsine alındığı halde sabaha karşı evinden ayrılarak düello yapılacak yere gitmesini okuyucularına duyuruyor. Aynı gazete, Alfred Bey'in elçilik binasından ayrılmasını da sorgulayarak hem Türk tarafında hem de Yunan tarafında düello edeceklerin kaçmalarına yardım edildiğini ileri sürüyor. *Asty*, 27-28 Haziran 1892.

⁷⁵ BOA. HR. TO. 16 / 61, 11 Temmuz 1892. Alfred Bey, düellodan bir gün sonra 28 Haziran 1892'de bir İtalyan gemisi ile İstanbul'a hareket etmiştir. *Epitheorisis*, 29 Haziran 1892.

itibaren Osmanlı aleyhine sergilediği yayılmacı tutumla ilgili olmalıdır.⁷⁶ Bu gerçekten hareketle Galib Bey, özellikle arkadaşlarının uğradığı saldırıdan büyük rahatsızlık duyan Yunan subaylarının intikam duygusu içine girebileceklerinden bahseder. Osmanlı temsilcisi bu tehlikeye karşı elçilikte görev yapan personelin dışarı çıkmalarına şimdilik izin vermediğini belirtmektedir.⁷⁷

Galib Bey'in tavrı oldukça yerindedir çünkü yaralı subayın arkadaşı Argyropoulos, Aziz Bey ile kararlaştırdıkları düellonun gerçekleşmesi için ısrar etmektedir.⁷⁸ Binbaşı, Aziz Bey'in kendisine hakaret ettiğini ve bu yüzden düello davetinde bulunduğunu söylese de aslında bu teklifi, yaralanan arkadaşının incinen gururunu tamir etmek için yaptığı şüpheden uzaktır.⁷⁹ Kaldı ki Aziz Bey, Yunan binbaşısına hakaret etmediğini belirtse de intikam almak isteyen Argyropoulos ikna edilememiştir.⁸⁰ Bu ısrarın yeni bir faciaya dönüşmesinden Osmanlı elçiliği kadar diğer yabancı misyon da endişe ettiği için Alman ve İspanyol elçiler aracılık yapmayı denemişler ancak başarılı olamamışlardır.⁸¹

Almanya ve İspanya temsilcilerinin de dâhil olduğu olay, İstanbul'da da yakından takip edilir. Hariciye Nezareti, Atina sefaretine gönderdiği yazıda düellonun, *Devlet-i Aliyye kavânince makbûl* olmadığını belirtir. Nezaret, Aziz Bey'in dinî kimliğine atıfta bulunmayı da unutmaz. Düellonun *şerî 'at-i İslâmiyyece dahî harâm* olduğu vurgulanarak Yunan subayının, Aziz Bey aleyhinde hakaret davası açabileceği söylenir. Ayrıca Galib Bey'e, bu sözlerin Yunan hükümetine iletilmesi ve meydana gelecek her türlü olaydan kendilerinin sorumlu olacağını belirtilmesi de hatırlatılır. Nezaret, Alfred Bey'in, düello etmesini Hristiyan olması ile ilişkilendirmeyi de unutmaz.⁸²

Yukarıda sıralanan ve Müslüman Osmanlı vatandaşlarının gerçekleştirdikleri veya niyetlendikleri düello olayları, yöntemin Müslümanlar tarafından da nispeten cazip karşılandığını ima ediyor. Hatta Stokholm sefiri Şerif Paşa'nın, Mısır Hıdivi II. Abbas Hilmi Paşa'ya düello davetinde bulunduğu hatırlandığında⁸³ düellonun üst tabakaya mensup Müslüman Osmanlılar arasında bile sempati ile karşılandığı söylenebilir. Dolayısıyla İzzet Bey'in dahil olduğu düello olayında hatırlanmayan inanç vurgusunun Atina'da akıl edilmesi, düelloya karşı olmanın pragmatik bir espiye dayandığı hükmünü güçlendiriyor. İzzet Bey, devletin şanını yüceltirken Alfred Bey'in kişisel bir kırgınlıkla hareket ettiği ve olayın devletlerarası bir krize dönüşebileceği düşünölmüş olmalıdır.

⁷⁶ Galib Bey, Hariciye Nezareti'ne gönderdiği yazıda, ...*Yunânilerin ma'lûm olan efkâr-ı adâvet-kârâneleri* diyerek konuya açıklık getirir. Bkz. BOA. HR. TO. 16 / 61, 11 Temmuz 1892. Yunanistan, bağımsız bir devlet haline geldikten kısa süre sonra Osmanlı topraklarına doğru yayılmayı temel politika haline getirmiştir. Yunanistan'ın yayılmacı siyaseti hakkında bkz. Millas 1999, s. 211; Clogg 1997, s. 66; Dakin 1973, s. 156-181.

⁷⁷ BOA. BEO. 33 / 2408, 13 Temmuz 1892.

⁷⁸ *Epitheorisis*, 29 Haziran 1892.

⁷⁹ BOA. BEO. 33 / 2408, 13 Temmuz 1892.

⁸⁰ BOA. BEO. 33 / 2408, 13 Temmuz 1892.

⁸¹ BOA. BEO. 33 / 2408, 13 Temmuz 1892. Fakat yukarıda belirtildiği gibi bu ikinci düellonun gerçekleşmesine izin verilmeyecektir.

⁸² BOA. BEO. 33 / 2408, 13 Temmuz 1892.

⁸³ BOA. HR. SYS. 41 / 19, 29 Haziran 1901.

Nitekim Galib Bey, İstanbul'un onayını beklemeden tıpkı Alfred Bey gibi Aziz Bey'i de ilk vapurla başkente göndermiştir.⁸⁴ Her ne kadar Hariciye Nezareti, elçinin hareketini uygun görmediğini söylemişse de⁸⁵ daha büyük bir krizi engellediği için de memnuniyet duymuş olmalıdır.

Atina'da gerçekleşen düello olayı, devletin şanını pek de fazla incitmeyecek bir biçimde çözüme kavuşturularak kamunun onuru kurtarılmıştır. Ancak onur kavramının 19.yüzyılla birlikte Avrupa modasına açık hemen bütün toplumlarda nazik bir içeriğe kavuştuğu berraktır. Dolayısıyla devletlerarası bir kriz engellense de Alfred Bey ve rakibinin onur mücadelesi henüz bitmemiştir. Çünkü Alfred Bey, Atina'dan ayrılmadan önce arkadaşının intikamını almak isteyen Argyropoulos'a haber göndererek istediği yerde düello etmeye hazır olduğunu belirtmiştir.⁸⁶ Nitekim Paris sefaretinden 16 Ağustos 1892 tarihi ile gönderilen yazıda Atina sefreti eski ikinci kâtabi Alfred Bey'in Paris'te olduğu haber verilmektedir.⁸⁷ Alfred Bey, Yunan binbaşısı Argyropoulos'un tehditkâr düello daveti üzerine Paris'e geldiğini; 14 Ağustos günü tabanca ile düello ettiklerini ve karşılıklı olarak *atılan kurşunlar isâbet etmediğinden barıştıklarını.. bu sûretle hâdise-i ma'lûmeye nihâyet verildiğinden... Cuma günü Dersa'âdet'e döneceğini* söyler.⁸⁸ Böylece Atina'da başlayan onur tartışması, zaman ve mesafeyi aşarak Paris'te trajik olmayan bir son ile noktalanır.

Alfred Bey ile Argyropoulos'un, Atina'da başlayan çekişmeyi Paris'te noktalamaları, onur kavramının yaşama anlam katan hatta yaşamın önüne geçen bir içeriğe kavuştuğunun ispatı olmalıdır. Avrupai bir tarz olarak cezayı şahsen verme

⁸⁴ BOA. BEO. 33 / 2408, 12 Temmuz 1892. Alfred Bey'in ayrılışından bir gün sonra 29 Haziran 1892 tarihinde Aziz Bey'in de İstanbul'a gönderildiği anlaşılmaktadır. *Paligenisia*, 30 Haziran 1892.

⁸⁵ BOA. BEO. 33 / 2408, 13 Temmuz 1892. Galib Bey'in yerine Gavdan Efendi, Atina'ya elçi olarak atanmıştır. *Neologos-Polis*, 6 Temmuz 1892 ve 8 Temmuz 1892. Akropolis gazetesi bu acil tayini, Galib Bey'in gözden düşmesine bağlar. *Akropolis*, 4 Temmuz 1892. Ancak meselenin Osmanlı devlet hafızası ile ilgili olduğu unutulmamalıdır. Çünkü 19.yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasında, sıradan sayılabilecek pek çok hadisenin diplomatik krize dönüştüğü bir gerçektir. Bu konuda birkaç örnek için bkz. Kuneralp 1970, s. 421-435; Pınar 2012, s. 207-238.

⁸⁶ *Paligenesia*, 29 Haziran 1892; *Epitheorisis*, 29 Haziran 1892. Alfred Bey'in düello etmeye hayli meraklı olduğu anlaşılıyor. Üstelik bu iki subay dışında başka Yunan vatandaşlarıyla da düello etmiştir. Alfred Bey, bir Yunan diplomatla da düello etmiş ve diplomat hayatını kaybederken Alfred Bey de boynundan yaralanmıştır. Alfred Bey'in, Millî Mücadele yıllarında Atatürk'ü düelloya davet ettiği de bilinmektedir (Kantarci 2009, s. 80-83; Erol 1973, s. 50-51).

⁸⁷ Alfred Bey, Atina elçisi tarafından İstanbul'a gönderildiği halde payitahttan ayrılıp Paris'e gidebildiğine göre Atina dönüşünde devlet, karıştığı düello hadisesinden ötürü herhangi bir soruşturma ya da kovuşturmaya gerek duymamıştır. Dolayısıyla devlet, bu tip hadiseleri yakından izlemeye çalışsa da söz konusu kendi şanı olduğunda daha esnek davranabilme kabiliyetine sahip gibi görünmektedir. Alfred Bey, rakibini yaralayarak sadece kişisel onurunu kurtarmış olmakla kalmaz aynı zamanda devletin efkâr-ı umumiyyeye karşı kullanabileceği enfes bir propaganda malzemesi de sunmuş olur. Benzer şekilde tiyatrodan olayı başlatan subayların protokol kurallarını hiçe sayarak Türk heyetinin önüne geçmeye çalışması da açık bir politik ajitasyon olarak değerlendirilebilir.

⁸⁸ BOA. HR. TO. 85 / 35, 16 Ağustos 1892.

niyetinin, Osmanlı coğrafyasında da makbul hale gelmesi ise dikkat çekicidir. Üstelik yalnızca gayrimüslimler arasında değil Müslümanlar arasında da rastlanan bir yöntem olmaya başlaması, yeni tariflerin inanç üstü bir etkiye sahip olduğunu akla getiriyor. Hatta Abdurrahman Adil Bey'in bir avukat, Galib Bey'in ise Mabeynde görevli olmasına karşın düello konusundaki ısrarları, onur konusundaki hassasiyeti daha ilginç hale getirmektedir. Çünkü söz konusu onur olunca, kanunun uygulanmasına aracılık eden bir Avukat ile bir Mabeyn görevlisi, yasayı zorlamakta hatta hiçe saymakta herhangi bir sakınca görmez. Ancak bundan da öteye kanunun yapılmasında rol oynayanları asabi bir ruh hali içinde görmek ise hayli şaşırtıcı olmalıdır.

Zühre gazetesi başyazarı ve Piriştine mebusu Hasan Bey, kendisi gibi *Meclis-i Mebusân*'ın İstanbul üyesi ve Cenin gazetesi başyazarı Hüseyin Cahid Bey* ile ciddi şekilde münakaşa eder. Hasan Bey, *nâmusun* her şeyden değerli olduğunu ve Cahid Bey'in, Cenin gazetesindeki yazısı ile kendisine hakaret ettiğini belirterek düello teklifinde bulunur. Amasya mebusu İsmail Hakkı Paşa ile Sinop mebusu Rıza Nur Bey'i şahitleri olarak Hüseyin Cahid Bey'e gönderir. Fakat Cahid Bey, İstanbul'da olmadığından görüşme gerçekleşmez.⁸⁹ Cahid Bey, İstanbul'a döndükten hemen sonra söz konusu teklife aynı samimiyet, hassasiyet ve cesaretle karşılık vererek *Siroz meb'ûsları Midhat ve Derviş Beyleri şahidliğe intihâb* eylediğini açıklar.⁹⁰

Hasan ve Hüseyin Cahid Beylerin şahitleri, 23 Mayıs 1911'de Meclis-i Mebusân toplantısına ara verildiğinde şartları görüşürler. Buna göre Hasan Bey, Hüseyin Cahid Bey'in istediği gibi düellonun tabanca ile yapılmasını kabul etmiştir. Hatta şahitlerinin belirttiğine göre ilk kurşunun Hüseyin Cahid Bey tarafından atılmasına da rıza göstermektedir. Hasan Bey'in şahitleri, Cahid Bey'in şahitlerine, düellonun kanunen yasaklanmayan bir ülkede mesela Yunanistan veya Bulgaristan'ın tarafsız bir bölgesinde

---

*Hüseyin Cahit (Yalçın)'ın asıl gazetesi *Tanin*'dir. Ancak Tanin gazetesi, kişilik haklarına dokunan yazılar yayınladığı gerekçesiyle 18 Mayıs 1911 tarihinde kapatılmıştır. Bir gün sonra aynı gazete *Cenin* başlığı ile yayınlanmış üç gün sonra bu da kapatılınca *Senin* başlıklı yeni bir gazete basılmış o da kapatılınca bu defaki başlığı *Renin* şeklinde atılmıştır. (Bengi 2000, s. 50)

⁸⁹ *Sabah*, Numro 7783, 23 C. Evvel 1329 / 22 Mayıs 1911.

⁹⁰ *Sabah*, Numro 7784, 24 C. Evvel 1329 / 23 Mayıs 1911. Hüseyin Cahid Bey ile Hasan Bey arasında meydana gelen ve düello teklifi ile sonuçlanan tartışmanın perde arkasında siyasî bir motif bulunduğu dikkate alınmalıdır. Hasan Bey, düelloda şahit olarak seçtiği İsmail Hakkı Paşa ve Rıza Nur ile birlikte *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*'nın kurucuları arasında yer alır. Fırka kurulduğunda Hüseyin Cahit, Tanin gazetesinde şu değerlendirmeyi yapmıştır: "*Hürriyet ve İtilaf Partisinin yönetim kurulu ve kurucuları diye duyurulan sayın kişiler... kazanda yirmi yıl kaynatılsalar uyuşmaları olasılığı bulunmadığını herkes kabul eder... Ancak İttihat ve Terakki'yi yıkma ve kırıp dökme için işe yarayabilir bir güç olmak üzere ana rahmine düşmüştür.*" Her ne kadar fırka düello teklifinden yaklaşık altı ay sonra 21 Kasım 1911 tarihinde kurulmuş olsa da ikili arasındaki husumetin kaynağında iktidar-muhalefet çekişmesinin bulunduğu dikkate alınmalıdır. *Hürriyet ve İtilaf Fırkası* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Tunaya,1988, s. 263-312) Ayrıca Hüseyin Cahit'in fırka hakkındaki yorumları için bkz. (Yalçın, 1976, s. 166-169) İkili arasındaki tartışma için ayrıca bkz. Doğan, 2013, s. 678-679. Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*'nın kurulacağına daha önceden Hüseyin Cahid tarafından tahmin edildiğini belirtmektedir (Birinci 1990, s. 48).

yapılmasını önerirler. Osmanlı hudutları içinde düello yasaklandığı halde düelloyu yurt dışında gerçekleştirme inadı, yasa koyucu meclisin üyelerinin hayli alingan bir ruh hali içinde olduğunu gösteriyor. Ayrıca Hasan Bey, Arnavut olduğunu ve Arnavutların namus konusunda *sâ'ir akvâmdan daha hassas* olduğunu belirtmeyi de unutmamıştır.⁹¹

Hasan Bey'in namusa yüklediği anlamı, mensup olduğu millete atıfla daha geniş bir içeriğe kavuşturması bir yana Cahid Bey de düello etmekte rakibi kadar isteklidir. Nitekim 25 Mayıs 1911 günü şahitler yeniden buluştuklarında, Zühre gazetesinde çıkan yazılar aracılığıyla önce Cahid Bey'in hakarete uğradığı nakledilir. Dolayısıyla Cahid Bey, düello teklifinin kendisinin hakkı olduğunda ısrar etmektedir. Ancak bu buluşmada, Hasan Bey'in şahitlerinden Rıza Nur Bey yer almadığı için kesin bir karara varılamaz.⁹² Nihayet öncelikle kimin hakarete uğradığının araştırılması amacıyla Meclis-i Mebusân'dan iki üyenin hakem olarak atanmasında uzlaşılr.⁹³

Sürecin uzamasıyla birlikte konu, Meclis-i Mebusân'ın dışına da yansır. Şeyhülislamıktan sadarete gönderilen yazıda düellonun dinen yasaklandığı ve ülke içinde ya da dışında iki Müslümanın düello etmesine izin verilemeyeceği söylenir.⁹⁴ Hatta iki tarafın düellodan vazgeçmeleri için *irâde-i seniyye şeref-sâdır olacağı* bile öne sürülür. Ancak onurun, padişah fermanından bile değerli hale geldiği Hasan Bey'in konuyla ilgili olarak Sabah gazetesi muhabirine verdiği mülakattan açıkça izlenebilmektedir. Muhabir düellonun yapılmaması için ferman buyurulursa diye sorduğunda Hasan Bey, *o hâlde hayatımın padişahımız efendimiz hazretlerinin olduğunu fakat haysiyetimin zâtıma, â'ileme ve mensûbiyetiyle müftehir olduğum Arnavud kavmine â'id olduğunu söylerim* diyecektir.⁹⁵

Onurunu dünyadaki yegâne ve en değerli şey olarak görse de sorunun kazandığı ciddiyet, kısa süre sonra Hasan Bey'in geri adım atmasını da zorunlu hale getirecektir. Yukarıdaki iddialı cümleden iki gün sonra Hasan Bey bu defa *düello hakkında hayât ve nâmusumu şahidlerimin vicdân ve nâmuslarına tevdi' etmişimdir* der.⁹⁶ Çünkü Şeyhülislamlık makamı, *düello hakkındaki memnû'iyet-i şer'iyyenin* varlığından bahsederek gerçekleşmesi halinde her iki tarafın da ağır şekilde cezalandırılması gerektiğini haber vermiştir.⁹⁷ Sorunun şeriata referansla çözümünden sonra hakem olarak seçilen Selanik mebusu Rahmi ve yine Meclis-i Mebusân üyesi Keçecizade İzzet Fuad Paşa imzasıyla *hürmet-i mütekabileda bulunulmak üzere işbu düellonun adem-i icrâsına* karar verildiği kamuoyuna duyurulmuştur.⁹⁸

⁹¹ *Sabah*, Numro 7785, 25 C. Evvel 1329 / 24 Mayıs 1911.

⁹² *Sabah*, Numro 7786, 26 C. Evvel 1329 / 25 Mayıs 1911.

⁹³ *Sabah*, Numro 7787, 27 C. Evvel 1329 / 26 Mayıs 1911.

⁹⁴ *Sabah*, Numro 7786, 26 C. Evvel 1329 / 25 Mayıs 1911.

⁹⁵ *Sabah*, Numro 7786, 26 C. Evvel 1329 / 25 Mayıs 1911.

⁹⁶ *Sabah*, Numro 7788, 28 C. Evvel 1329 / 27 Mayıs 1911.

⁹⁷ *Sabah*, Numro 7789, 29 C. Evvel 1329 / 28 Mayıs 1911. "Cenâb-ı Peygamber Efendimiz 'iki mü'min kılıç kılıca gelirlirse ikisi de cehennemliktir' buyurmuşlar. 'Maktûl de mi yâ Resûlullâh?' diye su'âl olunca: 'Evet, çünkü o da öldürmek kasdıyla işe girişmiştir.' buyurulmuştur." *Sebilürreşâd*, Cild 16, Aded 393, 27 C. Evvel 1337 / 27 Şubat 1919.

⁹⁸ *Sabah*, Numro 7790, 30 C. Evvel 1329 / 29 Mayıs 1911.

Düello meraklılarının iki Müslüman Osmanlı vatandaşı olması, bir defa daha sorunun İslâm referansı ile çözümünü beraberinde getirmiştir. Ancak İslâm kaynakçasının, her zaman düellonun aleyhine tanıklık etmek üzere kullanıldığı sanılmamalıdır. Mesela Necmeddin Hüseyin Bey'in, Celâl Nuri (İleri) Bey'e teklif ettiği düello, konunun bu sınırlar içinde değerlendirilmesine yardımcı olacaktır.

Necmeddin Hüseyin Bey, Celâl Nuri Bey'in, *İleri* gazetesindeki yazıları ile Seyid Abdülkadir Efendi'ye *sergerde* diyerek hakaret ettiğini öne sürer. Hüseyin Bey, Seyid Abdülkadir Efendi'nin, *Ayan Meclisi*'nde Kürtleri temsil ettiğini ve bir Kürt olduğu için kendisine de hakaret edildiğini ileri sürmüştür. Bu aşırı yorumdan hareketle Hüseyin Bey, *Alemdâr* gazetesi başyazarı Refii Cevad (Ulunay) ile sorumlu yazı işleri müdürü Kadri Beyleri şahit seçerek Celâl Nuri Bey'e düello teklif etmiştir.⁹⁹ Ancak Celâl Nuri Bey, *sergerde* tabirinin bir hakaret olmadığı; belirli bir *gâye ta'kîb eden bir zümrenin de re'isine sergerde* denilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu söz hakaret olarak değerlendirilse bile düello teklifinde bulunma hakkının hakarete uğradığı söylenen Abdülkadir Efendi'ye ait olduğunu da eklemiştir. Oysa Abdülkadir Efendi zaten Celâl Nuri Bey aleyhinde bir hakaret davası açmıştır. Dolayısıyla Celâl Nuri Bey, Hüseyin Bey'in şahitlerine düelloya gerek olmadığını iletmiştir.¹⁰⁰

Celâl Nuri Bey, teklifi geri çevirirken düellonun aynı zamanda *şeri'ata muvâfık olmadığını* da vurgulamıştır.¹⁰¹ Ancak Hüseyin Bey'in şeriat hakkındaki yorumu, rakibinin yorumundan bir hayli farklıdır. Hüseyin Bey, ... *Sıffin Muharebesinde Hazreti Ali, Muaviyeyi mübareze ye'ni düelloya da'vet etti. Bina'enaleyh düello şeri'at-ı İslâmiyyeye muvâfıkdır* şeklinde cevap verecektir. Kısacası her iki taraf da Müslüman olmakla birlikte şeriata ve İslâm Tarihi'ne yükledikleri anlam taban tabana zıttır. Hatta Celâl Nuri Bey'in, iddiasını çürütmek amacıyla Hüseyin Bey, düellonun İslâm'da yeri olduğunu ve Arapların buna *mübareze* dediklerini de belirtecektir. Nihayet Hüseyin Bey, *Celâl Nuri Bey hayâtını her şey'e tercih ederek düellodan kaçmak yolunu arıyor. Biz ise: tercih ederiz her şey'e nâmusumuzu biz!* diyecektir.¹⁰²

Hüseyin Bey, kamuoyunun duyacağı şekilde namus konusundaki hassasiyetini ilân ettiği gibi rakibinin düellodan kaçtığını ekleyerek Celâl Nuri Bey'i gözden düşürmeyi de unutmaz. Ancak bu meselede de tarafların siyasî yelpazedeki konumları akılda tutulmalıdır. Zira Celâl Nuri Bey, Abdülkadir Efendi'nin aksine ân itibarıyla iktidarı teslim alan Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne pek de yakın değildir. Dolayısıyla meselenin

⁹⁹ *Alemdâr*, Aded 60, 17 C. Evvel 1337 / 18 Şubat 1919.

¹⁰⁰ *Alemdâr*, Aded 60, 17 C. Evvel 1337 / 18 Şubat 1919.

¹⁰¹ *Alemdâr*, Aded 61, 18 C. Evvel 1337 / 19 Şubat 1919.

¹⁰² *Alemdâr*, Aded 61, 18 C. Evvel 1337 / 19 Şubat 1919. Hüseyin Bey'in, Sıffin Muharebesi'ne ve mübareze terimine atıfta bulunarak düelloyu meşrulaştırmaya çalışması, ciddi bir itirazla karşılaşacaktır. Mîlaslı İsmail Hakkı Bey, Hz. Ali'nin halife olduğunu ve kendisine muhalefet edeni hesaplaşmaya davet etme hatta katlini emretme yetkisi bulunduğunu belirtir. Çünkü halife kaza yetkisine sahiptir ve ulu'l-emrdir. Oysa Hüseyin Bey ile Celâl Nuri Bey arasındaki olayın bununla hiçbir benzerliği yoktur. Dolayısıyla bu düellonun gerçekleşmesi halinde ... *düello eden kâtil olursa cezâsı verilir. Maktûl olursa müntehir hükümü giyer. Sebilürreşâd*, Cild 16, Aded 393, 27 C. Evvel 1337 / 27 Şubat 1919. İsmail Hakkı Bey'in, düello ile ilgili bir başka yazısı için bkz. *Sebilürreşâd*, Cild 23, Aded 586, 23 C. Âhir 1342 / 31 Ocak 1924.

politik bir hesaplaşmayı barındırdığı ihtimali de gözden kaçırılmamalıdır. Nitekim olayın Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne destek veren en azından muhalefet etmeyen Alemdâr gazetesinde yayınlanması da bu hükmü güçlendiriyor.

Bu olaydan kısa süre sonra Ali Kemal Bey'in, İttihadçı olduğu ileri sürülen Doktor Ziya Efendi tarafından düelloya davet edilmesi de bu yöntemin bir siyasî hesaplaşmaya dönüştüğü tezini güçlendiriyor. Ziya Bey'in teklifine cevap olarak Ali Kemal Bey'in, Doktor Râşid Tahsin Bey ile Mazhar Osman Bey'i şahit seçtiği haberi Alemdâr gazetesinin sütunlarına yansır.¹⁰³ Dolayısıyla onur kavramının siyasî intikamı meşru hale getirecek bir içeriğe kavuşturulduğu da söylenebilir. Böylece onur meselesi, kişilerin ait oldukları veya sempati duydukları kurumlara doğru genişletilerek kamuoyu önünde daha etkili bir propaganda fırsatına da dönüştürülmüş olur.¹⁰⁴

Sonuç

Osmanlı reformu, askerî alanda yapılan işlerle başlasa da zamanla hayatın bütün başlıklarına doğru genişleyecektir. Bu yayılmanın doğal sonucu olarak Avrupa'ya ait alışkanlıklar da zaman içinde Osmanlı coğrafyasına girecektir. Çok yaygın olarak başvurulmasa bile Avrupa kaynaklı bir adalet dağıtma eylemi olarak düelloya Osmanlı topraklarında da rastlanacaktır.¹⁰⁵ Düello girişimlerinin neredeyse tamamına yön veren ana fikir, onur kavramı ile yakından ilgilidir. Özellikle batılı onur anlayışının esnek içeriği, hemen her olayın acele bir yorumla şahsiyet meselesine dönüştürülmesine yol açar. Yeni bir yoruma uğratarak elde edilen bu nazik onur anlayışı, doğal olarak meşru yolların dışında birtakım çözümleri de beraberinde getirmiştir.

Yasal süreçlerin yeterince tatmin edici olmadığına inanan insanlar, incinen gururlarının tedavisi amacıyla daha hızlı ve radikal bir alternatif olarak düelloyu gündeme getirirler. Yukarıda sıralanan örneklerde görüldüğü gibi rakibini cezalandırmak isteyenler, Avrupa'daki gibi düellonun ana fikri olan onur meselesini zikretmeye ve usul şartlarını yerine getirmeye özen gösterir. Dolayısıyla Avrupa'dan ithal edilen yöntemin

¹⁰³ *Alemdar*, Aded 72, 29 C. Evvel 1327 / 2 Mart 1919.

¹⁰⁴ İktidar ile muhalefet arasındaki tartışmaların düello daveti ile sonuçlanması sıradan bir olay halini almış gibi durmaktadır. Mesela Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın yönetim kurulunda yer alan Lütfi Fikri Bey, Maliye Nezareti'nde özel kalem müdürü olarak görev yapan Nesim Russo tarafından düelloya davet edilir. Nesim Bey, Fikri Bey'in Meclis-i Mebusân kürsüsünden kendisine hakaret ettiğini ileri sürmüş ve Hamid Bey ile Yüzbaşı Rahmi Bey'i şahit seçmiştir. Ancak Fikri Bey, böyle bir cezalandırma yönteminin memlekete girmesine aracılık etmek istemediği ve muhalefetin yalnızca meclis kürsüsünde konuşabildiğini söyleyerek teklifi geri çevirmiştir. *Sabah*, Numro 7718, 16 R. Evvel 1329 / 20 Ocak 1911.

¹⁰⁵ Meselenin hem son Osmanlı Mebusân Meclisi'nde hem de Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tartışılması, düello konusunun kazandığı ciddiyeti göstermesi açısından önemlidir. Mesela Bursa Mebusu Operatör Emin Bey'in, düellonun serbest bırakılması amacıyla 30 Aralık 1920'de TBMM'ye sunduğu yasa teklifi, ilgili komisyonca, 30 Ocak 1921 tarihli oturumda görüşülmüş ve oy birliği ile reddedilmiştir. Ret gerekçesinde düellonun, ...*şeri'at-ı garrâ-yı Ahmediyye ve in'anât-ı kadîme-i İslâmiyyeye münâfi ... bir âdet-i sakîme olduğu vurgulanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi, YüzKırcıncı İctimâ' Birinci Celse*, s.2. (tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c07ehttbmm01007140.pdf), E.T. 27.09.2019.

esas ve usulüne yönelik espri, Osmanlı coğrafyasında da titizlikle muhafaza edilir. Böylece 19.yüzyıl Osmanlı haysiyet anlayışının, burada sıralanan örnekler bağlamında, batılı bir etkiye maruz kaldığını iddia etmek, acele bir hüküm sayılmamalıdır.

Onur kavramının batılı etkilerden nasiplenmesini çağrıştıracak şekilde kendisini dönüştürmeye çalışan devlet de konuya batılı kodlarla yaklaşmayı dener. Avrupa'da devletin hukuku tek tip hale getirme çabasına benzer biçimde Osmanlı iktidarı da yasal sınırların ihlal edilmemesine özellikle dikkat eder. Bu işlem gerçekleştirilirken düellonun Osmanlı kanunlarınca men edildiği hatırlatılır. Ancak özellikle Müslümanların dâhil olduğu vakalarda ilave bir kaynak olarak din de hatırlanır. Böylece devlet, aynı anda hukukî ve dinî referanslara başvurarak şahsen adalet dağıtmayı engellemeye çalışır. Çifte referanslı bu gayret, aslında Avrupa'daki örneklerle benzerlik gösterir. Yukarıda vurgulandığı gibi Fransa ve İngiltere'de de düello, hem Krala hem de Tanrı'ya karşı gelmekle eşdeğer görüldüğü için men edilmiştir.

Osmanlı iktidarının, ender görülen bir yöntem olsa da düelloyu tamamen gündem dışına itmek için gösterdiği çaba, batılı kırılğan onur anlayışına katılmadığını da ele verir. Fakat onur tartışması kişisellikten uzaklaşıp merkezine devletin şanı konulduğunda iktidarın tavrı da daha hoşgörülü bir renge bürünür. Böylece kamunun onurunun kurtarılması halinde toleransı hak eden bir kategori ortaya çıkmış olur ki *devlet* ile *şân* arasındaki klasik anlayış, reform çağında da sürdürülür.

Nihayet yukarıda sıralanan ve düello eden veya buna heveslenen aktörlerin sosyolojisi, neredeyse ortak bir tipolojinin varlığını ima ediyor. Hiyerarşik açıdan bakıldığında düelloya cesaret edenlerin genel olarak okur-yazar tabaka arasından çıkması dikkat çekicidir. Osmanlı toplumunda batıya en fazla uyum gösteren bu yeni grubun, oradan ithal edilen kavramlara da aynı ölçüde aşına olmaya başladığı söylenebilir. Dolayısıyla batılı tariflerle yeniden inşa edilen onur anlayışının, söz konusu toplumsal sınıflar tarafından nispeten cazip bulunması, bu kaynaşmayla yakından ilgili olmalıdır¹⁰⁶.

---

¹⁰⁶ Ancak bu hiyerarşi analizinin mutlak bir reçete olduğu iddia edilemez. Mesela Edirnekapı esnafından Fesçi Rafet ile Terlikçi Hulusi arasındaki düello, bu tespiti sarsmaya aday bir örnek olarak gösterilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Sabah*, Numro 7661, 19 Muharrem 1329 / 20 Ocak 1911.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Belgeleri

- BOA, Babiali Evrak Odası (BEO), 33 / 2408
BOA, Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH. MKT.), 1066 / 13, 1652 / 124, 1657 / 87, 1660 / 1, 1671 / 107, 1676 / 33, 1687 / 48, 12798 / 79
BOA, Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî (HR. MKT.), 69 / 54
BOA, Hariciye Nezareti Siyasî Kısım Evrakı Dosya Envanteri (HR. SYS.), 41 / 19, 74 / 69
BOA, Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR. TO.), 16 / 61, 85 / 35
BOA, Yıldız Sadaret Hususî Maruzat Evrakı (Y. A. HUS.), 191 / 64, 303 / 46, 397 / 95, 506 / 11
BOA, Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Dahiliye Nezareti Maruzatı (Y. PRK. DH.), 3 / 45
BOA, Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Şehremaneti Maruzatı (Y. PRK. ŞH.), 2 / 54
BOA, Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiyye ve Mabeyn Mütercimliği (Y. PRK. TKM.), 25 / 24

b. Gazeteler

- Alemdâr
Akropolis
Asty
Ephimeris
Epitheorisis
Kairoi
Mizan
Neologos-Polis
Paligenesia
Le Gaulois
La Justice
Le Matin
Le Radical
Le Rappel
Sabah
Sebilürreşâd
Şurâ-yı Ümmet

c. Yayınlanmış Eserler

- Andrew 1980 Donna T. Andrew, "The Code of Honour and Its Critics: The Opposition to Duelling in England, 1700-1850", *Social History*, vol. 5, no. 3, s. 409-434.
- Bacon 1999 Francis Bacon, *Denemeler*, Çev. Akşit Göktürk, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Bakewell 2013 Sarah Bakewell, *Nasıl Yaşanır ya da Bir Soruda Montaigne'in Hayatı*, çev. Emre Ülgen Dal, İstanbul: Domingo Yayınları.
- Bengi 2000 Hilmi Bengi, *Gazeteci, Siyasetçi ve Fikir Adamı Olarak Hüseyin Cahit Yalçın*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi 2000.
- Birinci 1990 Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası: II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Clogg 1997 Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, çev. Dilek Şendil, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dakin 1973 D. Dakin, "The Formation of the Greek State, 1821-1833", R. Clogg (ed.), *The Struggle for Greek Independence*, London: The Macmillan Press, s. 156-181.
- Doğan 2013 Cem Doğan, "Düellonun Tarihi ve Osmanlı Düellocuları", *International Journal of Social Sciences*, vol. 6, Issue 1, s. 663-689.
- Düzdağ 1992 M. Ertuğrul Düzdağ, (yay. haz.) *İkinci Meşrutiyetin İlk Ayları ve 31 Mart Olayı İçin Bir Yakın Tarih Belgesi: Volkan Gazetesi*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Elias 1983 Norbert Elias, *The Court Society*, trans. Edmund Jephcott, New York: Pantheon Books.
- Elias 2000 Norbert Elias, *Uygarlık Süreci, cilt I*, çev. Ender Ateşman, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ergin 1977 Osman Nuri Ergin *Türk Maarif Tarihi, 5 cilt*, İstanbul: Eren Matbaası.
- Erol 1973 Mine Erol, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Amerika Büyükelçisi: A. Rüstem Bey*, Ankara.
- Erol 1976 Mine Erol, *Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu*, Ankara.
- Frevert 2015 Ute Frevert, "Onur ve Orta Sınıf Kültürü: İngiltere ve Almanya'da Düellonun Tarihi", Jürgen Kocka – Allan Mitchell (der), *19. Yüzyıl Avrupası'nda Burjuva Toplumu*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 205-235.
- Kantarcı 1970 Şenol Kantarcı, *Osmanlı'da Onurlu Bir Diplomat ve Milli Mücadele'nin Önemli Siması: Ahmed Rüstem Bey*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Kuneralp 1970 Sinan Kuneralp, "Bir Osmanlı Diplomatı: Kostaki Musurus Paşa, 1807-1891", *Bellekten*, c. XXXIV, S. 135 1970, s. 421-435
- Mann 2012 Michael Mann, *İktidarın Tarihi: Başlangıcından 1760'a Kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları, 2 cilt*, çev. Esin Saraçoğlu-Soner Torlak -Emre Kolay -Olcaç Sevimli, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Marquez 2005 Gabriel Garcia Marquez *Anlatmak İçin Yaşamak*, çev. Pınar Savaş, İstanbul: Can Yayınları.

Osmanlı'da Düello: Sınırı İhlâl Etmeye Kalkışanlar

- Martin 2012 Gerald Martin, *Gabriel Garcia Marquez*, çev. Zeynep Alpar, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Millas 1999 Herkül Millas, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Miziev 2008 Kaşauby Miziev, *Düello Tarihi*, İstanbul: YGS Yayınları.
- Montaigne 2015 Montaigne, *Denemeler*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Peltonen 2003 Markku Peltonen, *The Duel in Early Modern England: Civility, Politeness and Honour*, Cambridge: Cambridge Uni. Press.
- Pınar 2012 Hayrettin Pınar, “Kostaki Musurus’un Atina Sefareti ve Osmanlı-Yunan Diplomatik Krizi”, *Belleten*, c. LXXIV, No. 275, s. 207-238.
- Roth 2013 Joseph Roth, *Radetzky Marşı*, çev. Ahmet Arpad, İstanbul: Can Yayınları.
- Ruff 2011 Julius R. Ruff, *Erken Modern Avrupa’da Şiddet, 1500-1800*, çev. Didem Türkoğlu, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Salnâme-i Nezâret-i Hâriciyye, 1301*, İstanbul: Matbaa-i Ebuzziya 1302.
- Spiereburg 2010 Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi: Ortaçağdan Günümüze Avrupa’da Bireysel Şiddet*, çev. Yiğit Yavuz, İstanbul: İletişim.
- Şveykovskiy 1898 P. A. Şveykovskiy, *Sud Obşestva Ofitserov i Duel v Voiskah Rossiyskoy Armii*, St. Petersburg: Berezovskiy.
- Tunaya 1988 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasal Partiler, 3 cilt*, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Yalçın 1976 Hüseyin Cahit Yalçın, *Siyasal Anılar*, yay.haz. Rauf Mutluay, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

d. İnternet Kaynakları

- Russkaya Duel: Fenomen Russkoy Dueli, rushistory.stsland.ru, (Erişim, 23. 09. 2019)
- Stepanovna, T. K., *Vidy Dueli*, cyberleninka.ru/article/v/vidy-dueli, (Erişim, 23.09.2019)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, YüzKırkıncı İctimâ’ Birinci Celse* (tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c07ehttbmm 01007140.pdf) (Erişim, 27.09.2019)

SUMMARY

Although the 19th century Ottoman reform movement has been concentrated on the military contents its character has changed in time and it had expanded through all categories of life. The meaning of the concept of honour was also affected by this great transformation and some people has begun to be very sensitive to preserve their honours. As a result of this high sensitivity the persons living in the Ottoman Empire not only the foreigners but also some Ottoman citizens tried to execute their methods of punishment. That is to say some people began to think that the legal processes of punishment were not

sufficient to keep their honours and it was resulted in the adoption of a new method of punishment called as duel. However the duelling as a method of punishment was rarely adopted in the Ottoman Empire especially the foreigners and the non-muslim subjects of the Empire did not hesitate to make an invitation of duelling to their rivals who were evaluated as hostile to their honours. The people who believed in that the legal procedures of punishment or judgement was not rapid enough were very ambitious to win back their honours by virtue of duelling. The actors who decided to make duel against their rivals were very careful to mention the word of honour as the reason of this invitation and they were sufficiently meticulous to fulfill the principles of duelling like the choosing of the witnesses or the determination of the weapons etc. This sensitivity towards the mention of honour and the principles shows that the examples of duelling in the Ottoman Empire was very similar to the European experiences. It implies that the meaning of honour has been clearly affected by its European content with respect to the above mentioned instances. Although some people were so keen to win back their honours by duelling and it supports the idea that the meaning of honour was little bit more different in 19th century than the earlier times but the state was also jealous enough not to share its own right of punishment. The Ottoman authorities were very careful on the execution of the legal procedures of punishment and they were also keenly intolerant about the violation of the law or legal processes by duel makers. In other words, the state itself was determined enough to prevent the events of duelling and to persuade the people that they had to stay in the limits of law. For this reason, the Ottoman authorities reminded that the duel was definitely inconsistent with the Ottoman laws. In addition to that the state was also very sensitive to expand the limits of its codes towards all subjects (i.e Muslims and non-Muslims) and the foreigners living in the Empire. Hence the state tried to explain that its judicial system involves all people and their civil or religious identities were not significant before the law. However the Ottoman authorities followed the invitations and the events of duelling very carefully it had to be interesting that some Muslim subjects of the Empire were also quite ambitious to make duelling. This phenomenon supports the argument which the European traditions or codes make profound effects on the behaviours of the citizens of Empire. Whether any Muslim citizen intends to make duelling the Ottoman authorities did not solely refer to the strictions of law they also called upon the assistance of religion. If a Muslim interfered an event or invitation of duelling the authorities reminded him that the making of duelling was not only prohibited by the law but also a great sin. Thus the imperial bureaucracy did not hesitate to apply the Islamic references to prevent the duelling among the Muslims. It must be noteworthy to mention the religion while the Empire tries to transform herself through the direction of secular codes. Even though the Ottoman administration was awake enough to prevent the duelling it was very interesting to see that the appreciation of some duellings. In other words the Ottoman authorities closely followed the events of duelling which arised from the personal sentiments for honour but the same actors were quite tolerant about the duels which were relevant to the glory of the state.